

Tabor

1945 - 45-LETNICA VETRINJA - 1990

1990

EL FORTIN

11-12

TABOR je glasilo Združenih slovenskih protikomunistov. — TABOR je last in vestnik Tabora SPB. — Mnenje Tabora SPB predstavljajo članki, ki so podpisani od Glavnega odbora. — Izdaja ga konzorcij. Predsednik: inž. Anton Matičič. — Urejuje in odgovarja uredniški odbor glasila: za lastništvo lic. Ivan Korošec, upravnik Božo Šušteršič.

TABOR is the voice of the Confederation of the United Slovene Anticomunists.

TABOR es el órgano de la Confederación de los Anticomunistas Eslovenos Unidos. — Director: Ing. Antonio Matičič, Ramón L. Falcón 4158, Buenos Aires, Argentina.

Imprensa: Talleres Gráficos Vilko S.R.L., Estados Unidos 425, Buenos Aires, Argentina, T. E. 362-7215.

Registro Nacional de la Propiedad Intelectual No. 180.721.

NAROČNINA: Argentina A 30.000.-; Južna Amerika 10 dolarjev; Evropa - Avstralija 12 dolarjev; ZDA in Kanada 12 dolarjev (zračno paketi). Letalska naročnina za vse države 15 dolarjev.

Naročila, reklamacije, nakazila, dopise in ostalo pošto pošiljajte na naslov: Inž. Anton Matičič Río Colorado 1806 — CP 1686 Hurlingham — Buenos Aires — Argentina. T. E. 665-6654.

Vsebina

Logaška klavnica — 242; Praktični pomen sprave — 245; Odmev iz Slovenije — 246; Dan slovenske sprave — 248; Metropolitovo pismo — 252; Slovenski „šovinizem“ — zares? — 254; Več preudarnosti! — 254; V spomin — 256; Minister in pokoli — 259 Slovincem doma in po svetu — 271; Vse-slovensko romanje v Midland — 272; Kakšna sprava? — 276; Demokracija ali prevara — 282; Slovensko narodno svetišče v Rogu — 283; Naši mrtvi — 286; Spomini s Primorske — 287; Darovali so — IV.

NAŠA NASLOVNA SLIKA

Belina snega — sinjina neba in kri prelita naših junakov za svobodo našega naroda proti rdeči tiraniji so naša slavna zastava, ki nam vsem preživelim govori: „združeni z vero v Boga za Narod in Domovino. Prisezimo znova naši čisti neomadeževani zastavi zvestobo do groba“.

PORAVNAJTE NAROČNINO!

Svobodni sveta,
združite se!
Za Boga,
Narod, Domovino!

Noviembre-Diciembre 1990

BUENOS AIRES

November-December 1990

Po božji dobroti smo dočakali Božič 1990 in bomo stopili v Novo leto 1991.

Ob priliki teh velikih praznikov si prijatelji izmenjujemo voščila in, zlasti za Božič, poklanjamo dragocena darila. Ta lepa navada obdarovanja se je razvila v zavesti, ker je Bog z rojstvom svojega Sina poklonil človeštvu največji dar vseh časov. Jezus, Sin božji, nam je ustvaril možnost, da moremo doseči naš končni cilj — nebesa.

Tako tudi jaz pošiljam s to okrožnico iskrena voščila Vam vsem, dragi soborci, in vsem Vašim dragim. Ne prilagam nobenih daril, čeprav — dragi soborci — bi to zaslužili. Iz vsega srca pa Vam želim vesele božične praznike in srečno, polno zadovoljstva Novo leto.

Naj Vam Bog nakloni zdravja, miru v Vaših srcih in pomoč za iskreno sodelovanje v naši organizaciji. Ne pozabimo, da so naši pokojni soborci dali življenje za Boga, narod in domovino — Bog nas je ohranil pri življenju zato, da njihovo delo nadaljujemo! Skrbimo, da bo 45-letnici domobranske tragedije sledilo še mnogo vsakoletnih komemoracij!

Podpirajmo naše ljudi pri njihovem delu in naporu za svobodo naše Domovine!

Bog — Narod — Domovina!

Vaš vdani

Ludvik Kolman

Predsednik TABOR-a ZDSPB

Logaška klavnica

V Logatcu so osvoboditelji iz domobrancev delali krvavice

Osvoboditelji so po zavzetju Logatca ob koncu vojne v mestu zbral domobrance, pripadnike vaških straž in tiste, ki to niso bili, v mesariji pri gostilni Korenčan in se jih tam, kot se za klavnico spodobi, po mesarsko znebili. Ta kanibalski ples smrti je Logatec odel v travmatičen oblak, ki je posledaj pritiskal na kraj in njegove prebivalce. Niti v sanjah se o tem ni upal nihče govoriti. Toda vsi so to ves čas vedeli. In s tem so morali živeti. Kdor s tem ni mogel živeti, je zbežal. Najmanj do Argentine.

Mesarija, logaških fantov grob

Moški iz Rovt, Gornjega in Dolnjega Logatca in Hotedrušice so bili obveščeni, naj le pridejo v mesto, ker se jim ne bo zgodilo nič, ker je vojna tako in tako že končana. Če pa se ne bi javili, naj bi imeli težave tako oni kot njihovi svojci.

Potem ko smo v rubriki PP 007, pred tedni objavili pismo Milana Turka iz Logatca z naslovom Povojne koline, so se nam začeli javljati bralci z različnih koncev sveta, ki so ali potrdili, da so se v Logatecu maja in junija 1945 resnično dogajale stvari, ki „osvoboditeljem“ niso v čast, ali pa nas napadali, kot je storil Jože Jeršin, ki je bil v tistem času komandant mesta Logatec, in nam je v svojo obrambo povedal, „da je kaj takega nemogoče početi v še tako hudi vojni grozoti“. Glede na to, da si je bivši logaški poveljnik že priskrbel advokata Zorana Mraka, prav tako znanega udeleženca NOB, smo se potrudili tudi mi in pričeli brskati po logaški zgodovini. Logaška zgodovina pa se očitno začenja šele v sedanjosti. Potem ko so se pojavili prvi necenzurirani podatki o dogodku leta 1945, je bilo Mladino v Logatcu nemogoče kupiti, iz trafike je začela izginjati takoj, ko je prispela, Logatčani so prepričani, da je vso naklado pokupil novi lastnik gostilne Korenčan, sicer vnuk starega mesarja, ki je, kot pravijo, izgubil razum in se ni upal spat brez luči, morda ravno zaradi grozot, ki se nikoli ne morejo zgoditi. Poraz osvoboditeljev pa je grobo prizadel tudi ženo komandanta Jeršina, Marijo, ki je, mimogrede, tudi hčerka starega Korenčana. Prišla je na obisk k staremu razrednemu sovražniku, ki je bil v tistih časih mobiliziran kot bolničar, in ga prosila, če bi javno izjavil, da Jeršinovi z vso zadevo nimajo nič opraviti. Toda ali je res, da so Jeršinovi nedolžni, ali je možno, da komandant mesta ni vedel, kam je izginilo več sto nedolžnih vaščanov, ki v bistvu niso bili niti vojni ujetniki, krivi so bili, ker niso sodelovali s partizani. Francka Hodnik je v „logaški pomladi“ izgubila brata, med vojno je bil pri domobrancih, ker pa se ni čutil krivega in ni imel na vesti nobenega greha, ni odšel z glavnino na Koroško, ampak je ostal doma. Po zasedbi Logatca je okleval, tako da se je javil šele kak mesec potem, ko so to storiili tudi njegovi prijatelji.

Sestra mu je nosila hrano h Korenčanu, kjer naj bi bilo po njenem mnenju zaprtih kakih sto fantov, med njimi so bili tudi partizanski dezertjerji, splošen občutek pa je bil, da so z njimi ravnali kar lepo, lahko so se sprehajali takorekoč po mestu. Toda nekaj dni zatem se je za njimi izgubila vsaka sled. Francka Hodnik pa je kasneje izvedela nekaj več: „Gluhonema **Johana Hojan**, katere brat je bil hlapec pri Korenčanu, mi je na papir napisala kaj se je takrat dogajalo v klavnici. Moške so žive natikali na mesarske kavlje, rezali so jim jezike, da ne bi kričali, potem pa so se nad njimi izživljali, jim rezali dele teles, spolne organe in kožo. Papirje sem iz strahu zažgala, še vedno pa mislim, da so Hojanovo pustili pri življenju samo zato, ker je bila gluhonema in so bili prepričani, da ne bo govorila o tem, kar je videla.“ Takrat dvanajstletni **Franc Maček** iz Petkovca pri Logatcu, je šel z materjo h Korenčanu po meso. V klavnici je ob vseh stenah videl zložene pare čevljev. Po njegovem mnenju so bili to čevlji na smrt obsojenih, ki naj bi v več obrokih izginili v klavnici pri Korenčanu. Arhivi osvoboditeljev seveda ne govorijo o sojenih ne o smrtnih obsodbah, še več, leta 1948 je logaški krajevni odbor KPS stranka okarala, naj že končno začne redno in natančneje pisati zapisnike s svojih sestankov. Kaj so torej skrivali v Logatcu tri leta. Zapisnikarica iz tistih pomladanskih dni **Vera Tršar** se seveda ne spominja ničesar: „V tistem času sem študirala v Ljubljani, bila sem sicer na nekaterih sestankih v Logatcu, vendar nisem vodila zapisnikov. Sem že stara in se ne spominjam tistih časov.“ Verjetno pa se tistih časov ne spominja dobro niti komandant **Jeršin**, za katerega **Anka Petriček**, katere družina je imela v Logatcu trgovino, trdi: „Jeršin je nekega večera kmalu po osvoboditvi prišel v trgovino okoli 21 ure, ko sem že pospravljala, in rekel, naj mu dam žico, ki jo potrebuje za klanje živine na dveh nogah.“

Priče zločina

Izseljenci iz Argentine so nam poslali telefaks, v katerem pod prisego izjavljajo, kaj naj bi se zares zgodilo v Logatcu. **Franc Zorec** je izvedel od domobranskega zobozdravnika **dr. Jožeta Zajca**, da so ga spomladi kmalu po končani vojni pripeljali na morišče pri Korenčanu. V kanalu ob klavnici je videl kri, ko pa je stražar odprl vrata je zagledal viseča telesa domobrancev. Iz objema smrti je zobozdravnik rešil, ker ga je zavaroval vladni funkcionar (Tomšič). Tudi **Jože Rupnik** iz Buenos Airesa, prej živeč v Hotednšici, potrjuje, da je slišal pripovedovanje doktorja Zajca, hkrati pa ve, da je bil **Ludvik Kržič** po vojni pripeljan h Korenčanu, svoji sosedi je povedal, da ga nameravajo tam ubiti; kasneje je res izginil. **Betka Maček Vitrih** sporoča, da so se zasliševanja vršila v hiši, kjer se je po domače reklo pri „Trohi“, bila je last **Jakoba Mačka**. Mnogi oziroma kar večina od zaslišanih je izginila. Iz pisma, ki ga je **Metod Menart** leta 1975 pisal **Mariji Maček**, lahko razberemo, da so zaslišanje vodili trije moški, zaslišane pa so ocenili s tremi ocenami od 1 do 3: enica je pomenila smrtno

obsodbo, dvojka prisilno delo in trojka začasno oprostitev. V istem pismu je omenjeno, da so morali imeti ljudje v okolici Mandrg zaprta okna na cesto: govorilo se je, da tam mimo prevažajo žrtve v Šemonovo brezno.

Jamarji v Šemonovem breznu sicer niso našli nobenih kosti, vendar pa primerjava načrtov iz leta 1932 in leta 1954, ki kažejo predvojno in povojno obliko brezna, pokaže bistvene spremembe. Po vojni so bile stene jame poškodovane zaradi eksplozije. Po načrtu iz leta 1932 lahko na dnu brezna vidimo pregrado, visoko pet metrov, ki je na načrtu iz leta 1954 ni več, pač pa so po vojni jamarji na dnu našli kamenje, ki je bilo prineseno od drugod. To pa seveda pomeni, da je mogoče, da so bila v to jamo odvržena trupla, na katera so nametali eksplozivna sredstva, nato pa jamo razstrelili in kasneje vanjo nametali večjo količino materiala, ki je trupla skrnil pred očmi radovednežev. Morda sum potrjuje tudi dejstvo, da so jamarje vedno, kadar so se spustili v jamo, pred vhom nadzorovali policaji. Logaški jamar Andrej Mihevc nam je poleg zloglasnega Šemonovega brezna pokazal še brezno na Koševcu, ki je od Logatca oddaljeno kake tri kilometre, v katerem trupel niso kdo ve kako skrivali: v notranjosti jame so sicer s površja nametane skale, ki pa so bile tja vržene šele po tem, ko so logaški jamarji na svojem prvem povojnem obisku jame leta 1932 odkrili, da je dno pokrito s človeškimi kostmi. Svojo najdbo so prijavili policiji, zaradi česar so morali večkrat na zaslišanja. Vendar so kosti v kotu dvorane na dnu jame še vedno vidne. Torej je mogoče, da so tudi te kosti del logaške zgodovine ali pa so bile prinesene od drugod. Sicer pa je bila jama od odkritja kosti do začetka sedemdesetih zakrita z bruni in rušo, kar prav tako priča o tem, da nekaterim ni bilo vseeno, ali je jama odprta ali ne.

Vas Rovte nad Logatcem je bila med vojno znano domobransko oporišče, v njej je deloval domobranski oddelek, vas pa so branili tudi domačini, organizirani v vaške straže. Po koncu vojne se je večina neuniformiranih moških javila na poziv osvoboditeljev, po pričevanjih pa se iz Logatca ni vrnil skoraj nihče. Po mnenju bivšega organista v vaški cerkvi naj bi izginilo od 200 do 300 moških, tako da je vas po vojni ostala brez moške delovne sile, ostali so res le starčki in otroci do petnajstega leta ali še manjši. Takratni župnik France Dovžan je poskušal vzpostaviti stik z novo oblastjo, vendar „pravega dialoga“ ni bilo: osvoboditelji so ga zaprli za štiri leta. Na rovtarskem pokopališču je ogromno grobov z letnico 1945 in pripisom pogrešan, seveda pa imajo take grobove samo pogrešani, ki so imeli dovolj pogumne sorodnike. Družina Albreht še vedno nima napisane nobenem grobu, čeprav so v tistem obdobju odšli v Logatec kar štirje sinovi, ki se niso nikoli vrnili. Nihče pa ne ve, kje so, ali si vsaj tega ne upa javno povedati. Nasploh tako Rovtarji kot Logatčani in Hotenjeci neradi govorijo o dogodkih po vojni: „Oblast se bo spet zamenjala, zmagali bodo komunisti in nas vse pozaprli,“ nas je opozoril Jože Nagode, ki je bil na komisiji v Logatcu ocenjen kot manj nevaren in je bil kasneje iz Lo-

gatega odpeljan v zapore v Polju in šentvidu. V Logatecu so na pobudo občanov že začeli ustanavljati viktimološko komisijo, ki naj bi raziskala dogodke v prvih dneh nove Jugoslavije. Stvari se bodo končno razjasnile in za stotine mrtvih naj bi se po petinštiridesetih letih končno izvedelo vsaj, kje so njihovi ostanki. To potrjuje tudi izjava Ratka Marušiča, ki ga v Logatecu poznajo kot domnevnega harmonikarja, ki naj bi s svojim igranjem preglasil rjovenje žrtev: „Za zdaj ne bom dajal nobenih izjav ne v eno in ne v drugo smer.“ Ko pa smo ga vprašali, če kaj ve o povojnih dogodkih pri Korenčanu, je odgovoril pritrdilno.

Miha Štamcar — Jani Sever
(Po ljubljanski „MLADINI“)

Praktični pomen sprave

Bojim se, da današnje navdušenje nad obiskovanjem številnih domobranskih grobišč ostaja na ravni abstrakcije in nič več. Bojim se tudi, in verjetno nisem edini, da bodo bistvena vprašanja ostala v senci in da bo takšno razreševanje pomembne slovenske travme prineslo več škode kot koristi, več sovraštva kot nacionalne sprave in odpuščenja. Če bi obravnavanje pobojev domobrancev imelo bolj zgodovinsko-moralno-pravne (kar pomeni konkretizirati krivdo in odgovornost za dejanja) in manj politično-senzacionalistične razsežnosti, bi bilo morda tudi manj hude krvi in mogoča sovražnja med ljudmi, ki ga opaziš na vsakem koraku.

Glede na to, da so časi drugačni in oblast nova in neobremenjena (?), so tudi možnosti za odkrivanje resnic drugačne. In prav zaradi tega bi morala nova oblast dokončno opustiti načelo, da znova aktualno zgodovino uporabljaja kot sredstvo političnega boja, in omogočiti objektivno zgodovinsko-pravno analizo naše preteklosti, predvsem pa poskrbeti za dolgoročno uveljavljanje kulturnih in znanstvenih dosežkov slovenske politične emigracije. Kajti edini pravi praktični pomen sprave je prav ta: čim manj boleče vključiti vse odrinjene dele naroda v družbeno, politično in kulturno življenje matične domovine.

David Tasić

Urednik „Mladine“

Eden izmed obsojencev na ljubljanskem procesu.

(Po „Mladini“, Ljubljana 25. 7. 1990.)

KAR SE DOGAJA DANES V BIVŠIH KOMUNISTIČNIH DEŽELAH EVROPE, JE ZA KOMUNISTE BOLJ KRUTO KOT VSAKA NASILNA PROTIREVOLUCIJA.

ODMEV IZ SLOVENIJE

11. julij 1990.

Dragi Jože!

Sporočiti Ti moram, da sem bil v nedeljo na veliki pogrebni svečanosti slovenskih domobrancev in drugih, katerih kosti počivajo v Kočevskem Rogu. Ogromna množica ljudi se je udeležila te svečanosti ali sprave, kot nekateri, ki jim domobranstvo ni tako pri srcu, to prireditve tudi imenujejo. Naj bo že kakor koli. Bila je to tako ganljiva in svečana kome-moracija, da kaj takega v svojem življenju še nisem ne videl in ne doživel. Ogledal sem si že pred mašo, ki je bila v neposredni bližini enega največjih skupinskih grobov, globoko kotanjo, kjer počivajo posmrtni ostanki nesrečnih pomorjenih žrtev zverinskega komunizma. Nobeno oko te nepregledne množice, ki se je udeležila maše, ni ostalo suho. Miren in dostojanstven je bil spontani mimohod, ki ni bil oraniziran, ampak se je odvijal kot po nekakšnem scenariju, ki ga je vodila neka nevidna sila. Bila je to tudi velika sprava slovenskega naroda, kakor je to rekel sedanjí predsednik Kučan v govoru, ki ga je imel takoj po končani maši. Premišljeval sem in še premišlujem tudi o govoru nadškofa šuštarja. Spraviti se je takole na zunaj že mogoče in živeti naprej v nekakšnem sožitju, vendar se sprašujem, kako to oprostiti. Takega zločina, ker je bil storjen nad ujetniki, ni mogoče pozabiti, in ko sem strmel v te strašne jame, kjer počiva toliko nedolžnih, mladih slovenskih ljudi, sem vedno znova in močnejše občutil ves gnev in prezir proti satanskemu sistemu, ki mu je uspelo zadati našemu narodu in ljudstvu toliko zla in nesreče. Boga smo prosili in Ga še prosimo, da tako težke preizkušnje nad naš narod ne bi več dovolil. Ob tej priliki moram še dodati, da sem bil kar rahlo razočaran nad Vodičani, saj je bila njihova udeležba tako skromna, da se človek sprašuje, ali je to mogoče, da boljševizem tako globoko pusti svoje korenine. Jaz sem mnenja, da bi bila sveta dolžnost vsakega, ki ima kakšnega svojca ali najbližjega družinskega člana med temi žrtvami, udeležiti se vsaj pogrebne svečanosti. 18 Vodičanov je padlo po vojni na raznih krajih Slovenije od zlobne rdeče roke, pa večina njihovih svojcev ni smatrala za dolžnost, da bi na kraju samega zločina po tolikih letih prisostvovala pogrebni maši očeta, brata, strica. O teh zadevah sva veliko govorila s Florjanovim Franceljnom, s katerim sva bila ves čas prireditve skupaj, pa sva na poti domov ugotavljala, da je 45-letna boljševisitična oblast med našimi ljudmi opravila strašno delo. Ni jim pomorila samo njihovih najbližjih, v njihovih srcih je ubila in zatrla tudi spomin in dobroto. Vzela je dostojanstvo, čast in ponos tudi tistim, ki nobeno nedeljo ne zamudijo maše. Prešeren bi dejal: „Kako strašna slepota je človeka!“ Pa tudi res je tako. Ne glede na vse to pa sem vesel, da je zgodovina dokončno spregovorila, in kot vse kaže, bo tudi dokončno raziskala resnico o tem strašnem komunističnem zločinu.

Jože, dalje Ti sporočam, da sem dobil na mojo vlogo in prošnjo ministru za notranje zadeve v novi slovenski vladi njegov osebni odgovor glede tvojega obiska v domovino. Minister g. Bavčar dobesedno piše: „Kar pa zadeva Vašega prijatelja gospoda Jožeta Ž., ni nikakršnih ovir, da ne bi svobodno prišel in odšel iz Slovenije.“ Tako torej ni nobene ovire v tem pogledu, da se ne bi odločil za obisk. Obisk ni dovoljen zaenkrat samo 19 ljudem, ki so na seznamu vojnih zločincev, vendar pa bodo sedaj ugotavljali verodostojnost tega zločina, ki je bilo le enostransko ugotovljeno in je veliko vprašanje, če sploh obstaja. Vse tako kaže, da bo izdan zakon o amnestiji teh ljudi in bo tako tudi tem omogočen svobodni obisk rojstnih krajev.

Verjetno Te precej zanima, kako se počutim sedaj, ko smo se rešili te boljševistične more in strahovanja? Mislim, da še nismo prišli k sebi, da se pravzaprav niti še ne zavedamo teh zgodovinskih trenutkov. Nekoliko smo še vedno v strahu zaradi srbske mogočnosti in prisotnosti vojske, ki je še vsa pod komunističnim vodstvom in ima v rokah orožje. To je mora, ki nas tlači in nas bo tlačila vse dotlej, dokler bo v Srbiji in vojski obstajal boljševizem. Tolažimo se z dejstvom, da živimo v Evropi, kjer je komunizem v zatonu in bo postal v nekaj letih samo še kot žalosten in tragičen čas obdobja, v katerem je bilo usojeno živeti ravno naši generaciji.

Drugače pa ima naša nova oblast veliko težav. Prevzela je eno samo siromaštvo, tako kulturno kot ekonomsko. Kako naj v nekaj mesecih popravi vse zlo in nesrečo, v katero nas je pahnila 45 letna komunistična oblast? Nova vlada ima veliko volje, žal pa skromne možnosti, da bi kar na hitro izvlekla narod iz tega kaosa. Na vso nesrečo obstaja še precej močna opozicija (komunisti, socialisti, liberalci), ki na vsakem koraku mečejo polena pod noge. Vsa vodilna mesta v gospodarstvu in prosveti so še vedno v rokah ljudi, ki so z dušo in telesom pripadniki opozicije. Dokler bo tako in če jih ne bodo zamenjali, bo kaj težko položaj izboljššan. V tem pogledu se mi zdi, da so novi voditelji premalo odločni. Po mojem bi morali ostanke komunizma odpravljati in odstranjati mnogo bolj energično, saj s cincanjem tudi ne bomo prišli ne vem kako daleč. Po uradih na primer še danes visijo slike diktatorja Tita. Jaz si sploh ne morem predstavljati, kaj ljudje o tem mislijo. Kako le morejo gledati to gnusobo in ogabnost na mestu, kjer je nekoč bila slika poštenega vladarja države? Na državni zastavi je še vedno rdeča zvezda, simbol komunistične morije. Mesta in ulice nosijo imena boljševiških mogotcev. Ljubljanska univerza se še vedno imenuje po Kardelju, ki za slovenski narod ni naredil niti ene dobre in pametne stvari. Pa še in še bi lahko našteval. Ne morem si predstavljati, kako bodo uredili šolstvo, saj so ravnatelji šol še vedno komunisti. Ali nam bodo res še naprej zastrupljali mladino z marksizmom? Bojim se, da na tem področju nova oblast ne ukrepa dovolj odločno.

Kot vse kaže, bo prišlo do vračanja pokradene imovine in posesti, ki so jo komunisti takoj po vojni zaplenili ali nacionalizirali v korist države.

sem seveda spada tudi imovina tistih, ki so iz političnih razlogov morali zapustiti svojo domovino. Predlagam Ti zato, Jože, da preko diplomatskega predstavništva (ambasade) zahtevaš kot zakoniti dedič svojih staršev povračilo vrednosti njihove imovine. Ker predvidevam, da so na ambasadi v Buenos Airesu Srbijanci, bo verjetno najbolje, če pisмено pošlješ zahtevek na naslednji naslov: Skupščina republike Slovenije, Sekretariat za pravosodje in upravo, Ljubljana, Zupančičeva 3. Pošlji jim kar najbolj točne podatke o premoženju, ki sta ga imela Tvoja starša.

Jaz se imam drugače kar dobro. Z Albino hodiva sedaj vsak dan v gmajno po lisičke, če je le lepo vreme. Drugega dela bajtar pač v tej obubožani deželi nima. Dobro pa je, če more zaslužiti kakšen dinarček in si s tem izboljšati svoj življenski standard. Draginja je pri nas velika. Malo si pomagamo tako, da hodimo v trgovine v Avstrijo, kjer so cene občutno nižje, posebno za prehranske izdelke, kot pa pri nas. Seveda pa je taka nabava včasih tudi problematična, saj vožnja z avtomobilom ni zastoj, na meji je pa vmes še carina, pa se tako tak nakup izplača le, če ni treba plačati carinskih dajatev. No običajno pogledajo skozi prste in te pustijo preko državne meje brez carine, če le avto ni preveč naložen.

Naj bo dovolj za danes!

Ostani Ti in vsi Tvoji zdravi in pristrčno pozdravljeni!

Kočevski Rog, 8. VII. 1990

Dan slovenske sprave

DRAGE SESTRE IN BRATJE

Dovolite, da vam ob tem velikem dnevu slovenske sprave ob grobovih naših dragih slovenskih mučencev, spregovorim tudi jaz, Ciril Zajec, salezijanski duhovnik.

V Kočevskem Rogu je izgubilo življenje 5 mojih bratov, Brat Milan Zajec iz Velikega Gabra, pa se je 1945. leta čudežno rešil iz ene teh jam, v katere bližini se nahajamo.

Žal mi je, da brat Milan ni danes med nami, da bi on kot redka preživela priča kočevskih grozot, sam izjavil, kakor je meni rekel: „DA ODPUŠČA, TODA PRIČAKUJE, DA ZMAGA PRAVICA IN RESNICA, POVE, DA SLOVENSKI DOMOBRANCI NISO BILI IZDAJALCI, KOLJAČI IN ZLOČINCI. TO JE BIL NEKDO DRUGI!“

Te in druge številne jame obtožujejo zločince, partizane. Nobena zgodovina ne more zločina izbrisati in opravičiti. Storjeni zločini se tudi pozabiti ne morejo, jih je preveč, čeprav se odpuščajo. Rane so prevelike in pregloboke.

Gorele so naše vasi in gradovi, zaradi partizanov. Cvet slovenskih

fantov in mož, je moralo končati pod krutim, zločinskim partizanskim nožem. Na tisoče je moralo v taborišča, drugi so si z begunstvom reševali življenja, nešteti pa so doma ječali v zaporih. Vsi pa kot izdajalci, zločinci in izmeček domovine.

Kdo more povrniti vsa ta življenja, trpljenja, stiske, solze in žalosti? — Koliko družin je ostalo brez očetov, bratov, sestra, žena brez mož. Koliko naših deklet je bilo sramotno oskrunjenih, potem pa zverinsko umorjenih.

Vse to in še veliko drugih storjenih krivic od partizanskih oblastnikov se odpušča, toda ne pozablja. V SROIH NI MASČEVANJA! SODNIK IN PLAČNIK JE BOG!

Bojim se, da današnja sprava ne bo iskrena in popolna. Zbrale so se v glavnem premagane, ponižane in zatirane partizanske žrtve, ki si med seboj nimajo kaj odpustiti. Ni pa tistih, s katerimi bi si radi pogledali v oči. Le maloštevilni so tu, ki so dojeli pomen in klic današnjega dne.

Znak sprave ne sme biti samo v lepih besedah oblastnikov. Tega nam je dovolj! Potrditi jih morajo z dejanji, katera tudi pričakujemo!

MED DRUGIM TUDI TALE:

1. — Da se na tem mestu ali v bližini sezida cerkev, VSEH MUČENCEV in praznuje na današnji dan, 8. julija. V njo naj se prenesejo posmrtni ostanki vseh, ki počivajo po naših breznih in gozdovih.

2. — Vrne naj se čast pok. ljubljanskemu škofu, dr. Gregoriju Rožmanu, nemu od največjih Slovencev, ki je svoj narod ljubil in odšel s slovenskimi begunci v prostovoljno izgnanstvo, da jim je bil po božji previdnosti v najtežjih trenutkih življenja, v oporo in tolažbo. Ostavši doma, bi ječal v ječi, v še eno sramoto in zločin. Njegov greh je bil v tem, da je ljubil svoj narod, ga branil in svaril, pred brezbožnim komunizmom, kateri je za Slovence po njegovih besedah, „NAJVEČJA NESREČA“. Vrne naj se v domačo grudo in tu najde svoj večni počitek.

3. — Omogoči naj se vrnitev slovenskim beguncem, vrne čast in krivično odvzeto premoženje ter se jim omogoči dostojno človeka življenja.

4. — Že živeči domobranci naj se izenačijo z drugimi borci! Borili so se za dom in domovino.

5. — Na Orlovem Vrhu, pri Ljubljanskem gradu; na oskrunjenem domobranskem pokopališču, naj se postavi pristojen spomenik vsem, ki so tam pokopani.

Odpuščamo, toda imamo pravico in hočemo zvedeti imena vseh tistih, ki so bili nosilci naše sramotne narodne tragedije. Da se opravičijo svojemu narodu in nedolžnim žrtvam, ki so jih na kakršen koli način mučili predvsem po naših zaporih. Ni pošteno in pravično, da se pričakuje sprava in odpuščanje samo od žrtev.

Dokler se vse te številne krivice ne popravijo, ne moremo govoriti o resnični in iskreni narodni spravi!

NE MORE IN NE SME OSTATI — STATUS QUO.

Zato pričakujemo od g. predsednika in naše prve slovenske demokratske vlade, da na delu pokažejo svojo spravo in da se tako saj delno popravijo krivice in operejo partizanski zločini. — Samo tako bomo lažje pozabili in ne samo odpustili.

Slovenski domobranci so nastali v samoobrambi.

Priznamo in obžalujemo, da so bile tudi z njihove strani nepravilnosti in storjeni zločini. Toda v glavnem iz osebnega maščevanja. — Toda VSE TO JE MALENKOSTNO v primerjavi z dejanji, storjenih od nasprotnikov, partizanov.

Zato podajamo roko sprave in prosimo odpuščenja vse tiste brate in sestre, ki so bili na kakršenkoli način nedolžne domobranske žrtve.

VENDAR SI UPAMO TRDITI, DA SLOVENSKI DOMOBRANCI IN DRUGE NEDOLŽNE PARTIZANSKE ŽRTVE, NISO BILI IZDAJALCI IN ZLOČINCI SVOJEGA NARODA IN NE OKUPATORJEVI HLAPCI!

DOMOBRANCI SO SE BORILI ZA VERO, DOM IN SVOBODO, KATERA NAM ŠELE DANES VZHAJA! Hvala!

Ciril Zajec

salezijanski duhovnik

Vsem,

ki so širom sveta, z nami v nenehnem boju za

Boga - Narod - Domovino

ter bratom in sestram, ki še ječijo v rdeči sužnosti,

naj novorojeni človek-Bog

z blagoslovom božiča

nakloni toliko zdravja, sih in dobre volje, da bi preko naše vztrajnosti v združenih naporih

ново leto 1991

pomenilo tudi novi, veliki korak k svobodi —

želiyo

Zveza, društva in glasilo TABOR.

Moje ime je Milan Zajec, Slovenski domobranec, doma iz Velikega Gabra (Dolenjsko).

Dragi sorodniki in prijatelji slovenskih domobrancev, ki ste se zbrali na grobovih v Kočevskem Rogu, kjer so v množicah morili Slovenske mučence domobrance, ki so bili edini branilci Slovenskega naroda in narodnih svetinj pod geslom BOG, NAROD, DOMOVINA v času komunistične revolucije in tuje okupacije.

Bilo je drugega junija 1945. To je 45 let, ko sem bil 19 letni domobranec z ostalimi slovenskimi domobranci, izdan in prodan in vrnjen po Angležih krvoločkom Titovim Slovenskojugoslovanskim partizanom, ki so nas mučili in morili z satansko sadistiko.

Lepi so bili tisti junijski dnevi v letu 1945, ko so nam z žico vezali roke v Kočevju, in potem kot drva nametani na tovrne avtomobile, in med potjo pretepani, zaničevani pripeljani v Kočevski Rog, kraj mučenja poniževanja zasmehovanja Slovenskih domobrancev, od Titovih krvoločnih partizanov. Po 50—80 skupaj zvezanih domobrancev, so nas med pretepanjem s koli, suvanjem z noži, privlekli do groba kraške jame, kjer smo se morali do nagega sleči in potem so med pretepanjem streljali in pehali v Kočevsko brezno, jamo smrti. Skupaj z mano so bili tudi moji bratje, Pepe, Tone, Nace in Stane, ki so me z nasmehom na ustih (kot najmlajšega) tolašili, kot da bomo kmalu skupaj v nebesih.

Preživel sem 5 dni v jami groze, 5 dni sem poslušal, kako so mučeniško umirajoči domobranci molili in prosili Boga za morilce Titove partizane. **BOG odpusti njim saj ne vedo kaj delajo.** Pri Slovenskih domobranci ni bilo maščevanja, bili so borci za pravico, in v borbi nikdar premagani in končno izdani v tako sramotno mučeniško smrt.

Kot sem povedal, kako so slovenski domobranci odpuščali svojim morilcem, ni s tem rečeno, da se mora ta zločin pozabiti. Vsi odgovorni za ta velezločin morajo dati svoje izjave, opravičene ali neopravičene, zakaj je bil ta zločin storjen. O tem naj razsodi pravno sodišče, ki prizna moralne pravice do življenja vsakega človeka.

Jaz osebno si ne želim maščevanja, se pridružujem umirajočim domobrancem v Kočevskem Rogu, ki so molili za svoje morilce, dokler niso usta po petkratnem (5) miniranju jame utihnili. Upam in pričakujem od nove oblasti, da bo vrnjena čast škofu Gregoriju Rožmanu, generalu Leonu Rupniku, in Slovenskim domobrancem, da so bili resnični pravi borci za Slovenski narod, ne izdajalec.

Klanjam se spominu slovenskih domobrancev v teh Kočevskih kraških jamah in upam, da bodo te Vaše žrtve v veliko pomoč za rešitev slovenskega naroda izpod komunističnega jarma.

Pozdravljam vse prijatelje Slovenskih domobrancev, posebno pa moje sorodnike, če so navzoči pri tej spominski sv. maši.

BOG, NAROD, DOMOVINA. Slovenski domobranec, Milan Zajec.

Metropolitovo pismo

V potrdilo prejema spomenice rešencev iz brezna-morišča v Kočevskem Rogu (1945), ki smo jo prinesli v št. 7-8 letošnjega TABORA, je soborec France Dejak od slovenskega metropolita, ljubljanskega nadškofa dr. Alojzija Šuštarja prejel sledeče pismo.

Spoštovani gospod Dejak,

zahvaljujem se Vam za besedilo spomenice, ki ste mi ga posebej poslali. Morda ste medtem zvedeli, da je bila objavljena tudi v Delu. Vesel sem Vaše jasne besede in Vašega pričevanja in z Vami in s tistimi, ki so bili z Vami rešeni, delim upanje, da bo iz tako hudih žrtev nastala za naš slovenski narod boljša prihodnost. Prizadevamo si po svojih najboljših močeh, da bi premagali hudo preteklost, popravili storjene-krivice, dali za- doščenje tistim, ki so bili toliko let zamolčani in našli mir in spravo med seboj. Je še veliko težkega in hudega, a upam, da bo z božjo pomočjo vendar mogoče priti na pot, ki nam obeta lepšo prihodnost.

Vam in Vašim prijateljem pošiljam prisrčne pozdrave in Vam želim posebnega božjega varstva in božjega blagoslova.

+ Alojzij Šuštar

Ljubljana, 30. julija 1990

Alojzij Šuštar
nadškof

NA UREDNIŠKI MIZI

S.N.: Za tako gledanje bi bilo potrebno, da bi bilo Vaše polno ime poznano tudi slehernemu bralcu, ne samo nam. — Se Vam ne zdi?

STONE SUŠTERŠIČ

Slovenski „šovinizem“ – zares?

Pri kateremkoli narodu so možni pojavi večje ali manjše narodne nestrpnosti do drugega naroda. Tudi Slovenci nismo izvzeti od te nevarnosti, zato ne moremo že vnaprej izključiti kakršnekoli možnosti pojava. Izbruhe nestrpnosti, nasilja in sovraštva smo čutili že na svoji lastni koži, zato je tembolj razumljivo, da ne moremo želeti ali prizadejati krivice drugim narodom. V tem smo si na jasnem!

A zdi se, da tiči nevarnost za Slovence ravno v nasprotni smeri narodne nestrpnosti — v pomanjkanju narodnega ponosa, pokončnosti, odločnosti in drznosti. Morda nam primanjkuje celo vsaj trohice osvajalnega duha? V vsej davni in po-pretekli dobi lahko ugotovimo, da smo bili stalno na umiku, v večni obrambi in skoraj vedno s tragičnimi zaključki. Po vsej verjetnosti smo postali najbolj pohleven in politično neomadeževan narod v Evropi. Slovenci nikdar nikomur nismo ničesar vzeš in nikdar nikomur v ničemur škodovali, čeprav je ta narod prešel že vse mučilnice zgodovine. Kljub vsemu temu se še najdejo posamezniki, ki si drznejo pisati celo o „prenapetem slovenskem šovinizmu“ in sovraštvu do Srbov.

Naj nanizam samo bežno nekaj dejstev, ki naj prikažejo dozdevni slovenski „šovinizem“ in njegove „žrtve“ v pravi luči.

Kot zmagovalci v prvi svetovni vojni so si Srbi zamišljali tudi tvorbo Jugoslavije kot povečano Veliko Srbijo: ena država, en jezik, čeprav so bili v tej sestavi vključeni tudi Slovenci in Hrvati. Vse je ostalo le pri bleščočih, varljivih naslovih: kraljevina SHS, federacija, konfederacija, republika. Vojska in diplomacija sta ostali trdno v rokah večinskega naroda. Razumljivo je, da slovenski glas ni mogel prodrati v mednarodni svet, saj tuji predstavniki niso imeli smisla za slovenske potrebe. Posebna nedotakljivost „ideologije“ srbske vojske se je prenesla v politično areno nove države, kjer so pri vodstvu državne politike priznavali jugoslovanski vojski „privilegije“, o katerih se ni smelo nikoli razpravljati. Tudi ko Miloševića in partije še ni bilo na pozornici političnega življenja, se je veriga Miloševićevega kova vlekla že od ustanovitve kraljevske Jugoslavije dalje: Pašić, Živković, Jevtić, Stojadinović, Mirković, Simović itd. so imena tesno povezana z zakulisnim rovarjenjem prostozidarske lože in končnim razkrojem Jugoslavije — za Slovence v kaj neprijetnem spominu.

V drugi, komunistični Jugoslaviji je zvezna vlada v Belgradu načrtno naseljevala v Slovenijo družine iz različnih predelov južnih republik: najprej ročne delavce, za temi njihove sorodnike, pozneje še razumnike na važnejša mesta. Ni naključje, da so na več šolah že srbski ravnatelji, na

čelu ljubljanske slavistike celo Bosanec, srbski „šefi“ pri železnicah, carinarnah, nadalje zdravniki, bolniško osebje, ki z redkimi izjemami, seveda ne govorijo slovensko, niti nimajo namena, da bi kdaj govorili. V Sloveniji živi danes okoli 50.000 Srbov poleg istega števila vojakov in častnikov. K temu načrtovanju so se dodala še zlonamerna programska jedra, ki so se k sreči zaradi naraslega, spontanega odpora Slovencev vsaj začasno „zataknila“. Množična naselitev južnjakov v Sloveniji je vzpodbudila Srbe k nadaljnjim osvajalnim podvigom: Zahtevajo od Slovencev, da z njimi občujejo v srbsčini, čeprav — v slovenski deželi. Niti na misel jim ne pride, da so oni gostje v Sloveniji, in bi se kot taki oni morali priučiti slovenščini.

Taka so dejstva! Kažejo dovolj jasno, na kateri strani vlada „šovinizem“, in kdo je njegova žrtev. A na žalost se še vedno pojavijo med rojaki sicer redki posamezniki z nepojmljivo, skrajno poniževalno trditvijo, češ, da je v Sloveniji samoumevno govoriti srbsko, ker tako zahteva vljudnost. A ne samo to. Nekateri si še prizadevajo dokazovati svojo „učenost“ in „nadarjenost“, čeprav z izmaščeno srbijanščino. Vso zatajitev materinščine, teptanje narodnega ponosa, klečeplazno ponižnost, odenejo s plaščem prikrite, lažne vljudnosti. Ah, ko bi bila ta umišljena olika uporabljena tam, kjer bi bila res umestna, tako pa je zlorabljena za kritje neznačajnosti, hlapčevstva in zatajitve lastne bití.

Slovenski „prenapeti šovinizem“, kje si? In sovraštvo do Srbov, kje ga je zaznati? Kazati na „šovinizem, kjer ga ni, in zamižati, kjer v resnici je, pomeni, ne razlikovati borbe za osnovne narodne pravice — od obsodbe vrednega „šovinizma“. To pa je nesprejemljivo za vsakega zavednega Slovenca! Upati je, da so take sporne, zmedene, zanesenjaške trditve, že poslednji ostanki jugoslovanskega topilnega lonca!

S.N.

VEČ PREUDARNOSTI!

Pol leta po nastopu nove slovenske vlade so se pričeli kazati prvi obrisi njene politike, pa tudi odmev, na katerega je naletela med Slovenci v svetu in takoimenovano slovensko politično emigracijo, ki jo slovenski tisk zdaj označuje s kraticami SPE.

Razumljivo je bilo, da bo nova vlada, sestavljena po večini iz mladih, neizkušanih ljudi, naletela na težave. To bi se zgodilo celo, če bi zgolj prevzela posle od neke starejše generacije. Toda sedanji prenos je bil vse prej kot normalen. Vlada, ki naj bi bila demokratična, nekomunistična, če ne celo proti-komunistična, je nastopila v državi, ki na zunaj še vedno zdrži centralistični, komunistični sistem. Pomen tega je lakonično nakazal novi notranji minister Igor Bavčar, ko je dejal, da ga je ob nastopu službe pričakala nasmejana tajnica in — prazni predali.

Toda, sodeč po izjavah kandidatov med volilno kampanjo, je bilo vendarle pričakovati nekoliko učinkovitejši začetek vsaj v najbolj kritičnih vprašanih, kot so ideološka orientacija in povezanost nove vlade, odnosno suverene države, ki naj bi jo predstavljala, z drugimi jugoslovanskimi narodi. Tu je vlada prešla od prvih separatističnih izjav nekaterih svojih članov na kasnejše zagovarjanje konfederacije, ni pa nobenega dokaza, da ne bo nekoč v bližnji bodočnosti prostovoljno ali pod pritiskom spet opustila ta koncept.

Nepremišljena je bila tudi reakcija emigracije, ali bolje, enega dela emigracije. Pričela se je namreč prava dirka, kdo se bo čimbolj in čimprej približal novim oblastnikom v Sloveniji. Tako smo doživeli pogovore pozno v noč, na katerih so padle odločitve, ki bi morale zahtevati več časa za treznejši preudarek, pred tem pa seveda — izčrpane informacije. V Ljubljano je celo odhitela posebna delegacija SPE, ki je tam — vsaj tako je to razumela javnost — nastopala v imenu te „SPE“, čeprav je v resnici sploh ne predstavlja. Skupina članov neke namišljene „stranke“ iz ene same države ali celo iz enega samega mesta ne more nastopati v imenu vse emigracije, ko pa je ta vendar raztepena po vsem svetu in je NIHČE ne more definitivno zastopati na kakršnemkoli forumu.

Še manj pravice imajo ti „predstavniki“ govoriti o narodni „spravi“. Tudi tu nova slovenska vlada ne najde pravega mesta. Slovenski tisk se zdaj na debelo razpisuje tako o krivicah, ki so bile zadane proti-komunističnemu taboru, kot tudi o njegovih krivdi. Ta debata je komaj kaj več kot pogrevanje starih obtožb, to pa — v sedanjem kritičnem trenutku slovenskega naroda — gotovo ne more doprinesti k narodni „spravi“. Sprava je vendar nekaj, kar mora organsko pognati iz razpoloženja in miselnosti ljudi, ne pa nekaj, kar je vzpostavljeno z dekreti ali zvenečimi deklaracijami.

Govoriti o narodni spravi je prav za prav — nesmisel. Narod ni bil nikdar sprt, sprta je bila komunistična partija s tistimi, ki so nasprotovali njenim načrtom. Te sprave pa nikdar ne bo in narod je tudi ne potrebuje. Narod si bo sodbo pisal sam.

Žalostno je tudi dejstvo, da so v tej polemiki za in proti spravi deležni največ publicitete ljudje dvomljivega slovesa, ki pa z glasnim govorjenjem ali visoko dvignjeno glavo vzbujajoč največ pozornosti. Vse preveč nepoučenih ljudi v domovini vidi v teh „junakih“ resnične in pooblašene predstavnike emigracije, kar še daleč ne drži.

Koristno bi torej bilo, če bi nove slovenske oblasti pokazale nekaj več preudarnosti; če bi ljudje v emigraciji potrpeali, dokler se stvari ne skristalizirajo, ne pa da hočejo k temu slovenskemu „ognju“ čimprej pristaviti tudi svoj lonček, če bi bilo ustavljeno vse besedičenje o narodni spravi, namesto tega pa uvedeno preprosto in učinkovito načelo, da tisk ne bo več pisal ne o narodnih izdajalcih, nemških plačancih, tujih valptih

itd., pa tudi ne o komunističnih krvočokih. Tako bo ustvarjeno razpoloženje za iskreno vseslovensko SODELOVANJE, iz katerega bo potem, ko bo čas dozorel, pognala svoje korenine tudi resnična, splošna sprava, vkolikor bo sploh še potrebna.

In da parafraziramo evanجيلj: iščimo najprej resnično slovensko solidarnost in vse drugo nam bo navrženo!

V SPOMIN

Čas hitro mineva. 18. decembra 1990 bo že 20 let, odkar nas je zapustil po dolgi bolezni:

Jože Jenko,

podstarešina in članski načelnik društva Tabor v Argentini, ustanovni član in odbornik zavetišča škofa dr. Rožmana.

Pokojni soborec Jenko je neutrudljivo deloval tako v društvu, kakor pri upravi glasila Tabor. Posebna zahvala velja njemu pri uresničenju „Rožmanovega doma“.

Po njegovi smrti ga je na posebni seji društvo Tabor za njegovo neprecenljivo delo izvolilo za „Častnega člana Tabora“.

Njegovo nesebično in požrtvovalno delo naj nas krepi v vseh naših prizadevanjih za dobrobit slovenskih zdomcev.

Dne 20. decembra 1990 bo preteklo pet let, odkar se je smrtno ponesrečil:

Soborec inž. France Grum

Bil je prvoborec ilegalne grupe sedemnajstih, domobranski častnik in poveljnik velikolaškega udarnega bataljona, ustanovitelj Zveze slovenskih protikomunističnih borcev in njen večkratni predsednik,

znanstvenik in avtor znanstvenih knjig in razprav, za kar je prejel številna svetovna odlikovanja.

Bil je neutruden borec za svobodo Slovenije in nenehni klicar proti krivicam, nasilju in zločinu komunistične tiranije doma.

Hvala Ti, dragi France, za Tvoje delo, žrtve in Tvoje neprecenljive zasluge!

❖ Franc Guštin

Iz Slovenije sem prejel novico, da je letošnjega 1. oktobra v Novem mestu umrl moj brat Franc, domobranski oficir.

Rodil se je 4. julija 1917 na Gor. Mokropolju pri št. Jerneju, na srednje veliki kmetiji, ki jo sedaj oskrbuje mlajši brat Miha. Pokojni je bil najstarejši od dvanajstih otrok. Brata Janeza so partizani mučili in ustrelili 3. julija 1942, ko še ni bil organiziran pri nas oborožen odpor proti njim. Enaindvajsetletni fant je bil, skupaj z Jožetom Luzar in Antonom Krhin, med prvimi žrtvami komunizma v Sloveniji. Pobili so jih zato, ker so bili člani Katoliške Akcije, ki jo je takrat vodil v št. Jerneju mladi kaplan Vinko Kastelic. Ko je kaplan zvedel, da so fante odpeljali v Gorjance, se je sam prostovoljno predal partizanom, da bi fantom rešil življenje. Pa so tudi njega ustrelili.

Pa se povrnimo k Francetu. Pri očetu se je naučil čevljarstva, mu pomagal pri tem delu in pri vsem na kmetiji. Ko je odslužil obvezno vojaško službo, se je odločil za orožniški poklic, ki mu ga je kmalu onemogočil razpad Jugoslavije ob začetku druge svetovne vojne.

V boju proti komunističnim partizanom se je Franc takoj priključil vaškim stražarjem, ki so se v drugi polovici leta 1942 začeli organizirati za samoobrambo in za obrambo domačij in poštenih ljudi v okolici Novega mesta in tam pod Gorjanci. Prav za božič je bil hudo ranjen po partizanski zasedi blizu samostana Pleterje. Krogla mu je prestrelila pljuča in mu je bilo zelo težko rešiti življenje. Italijanski razpad, v septembru 1943, ga je doletel na Čatežu, kjer je bil poveljnik posadke in se je z njo prebil do Turjaka. Tu je bil zajet in odpeljan na znani koževski sodni proces. Posrečilo se mu je uiti s še nekaj drugih fantov in so se mogli prebiti do Ljubljane.

Ob ustanovitvi Domobrancev je takoj pristopil k tej novi slovenski protikomunistični vojski, kjer je dosegel stopnjo oficirja poročnika. Bil je ves čas na bojnem ozemlju, do maja 1945, ko je nad Slovenijo zavladal komunizem.

Ko so se domobranci iz okolice Novega mesta umikali v smeri proti Koroški, so mogli priti vojaško urejeno samo do Radeč pri Zidanem mostu. Menda je bilo tu dano povelje, naj se vsak rešuje kakor more in hoče. Med njimi sta bila poleg Franca še moj oče in mlajši brat Ciril. Z mnogimi drugimi so se vrnili nazaj proti Gorjancem. Na različne načine, posamezno ali po grupah, so se začeli skrivati pred komunistično oblastjo. Očeta so kmalu odkrili in je več mesecev užival „svobodo“ v novomeških zaporih. Enako se je godilo tudi bratu Cirilu, ki se mu je pozneje posrečilo osvoboditi te „svobode“ in se je naselil v Parizu, kjer si je ustvaril svojo družino in je ostal do danes res pravi slovenski domobranec. Sem ponosen na njega.

Bratu Francetu pa ni šlo po sreči. Ko je bila po nekaj mesecih razglašena amnistija, se je večina skrivačev prijavila in so bili vsi postreljeni.

Takrat je zmanjkalo na stotine mož in fantov šentjernejske župnije, in se menda še danes ne ve, kje so njihovi masovni grobovi. Franc ni nasedel amnistiji in se je z nekaj domobrancev skrival po gozdovih blizu domačih vasi, da so jih od tam mogli oskrbovati zaupni domači ljudje. Meseca novembra, ko je že začela pritiskati zima, se je Franc preselil iz gozda na podstrešje zaupne družine v vasi Gradišče. Po neprevidnosti nekoga so ga komunisti odkrili. Zvezanega so peljali na dom njegove žene in ji rekli: „Le naglej si ga, ker ga ne boš več videla“.

Brat se je nekaj mesecev pred koncem vojne poročil s Turkovo Karolino in je bila že v zadnjih tednih nosečnosti. To srečanje z možem in kar se je z njim potem dogajalo, jo je tako pretreslo, da je predčasno porodila in je otrok takoj po rojstvu umrl.

Začel se je proti njemu javni sodni proces v Novem mestu. Že je bila skoraj razglašena smrtna obsodba, ko se je javila za pričo partizanska družina, za katero je pokojni posređoval pri nemški vojaški komandi, ker so hoteli nemški vojaki brez kakega upravičenega razloga ustreliti eno od hčera. Sodišče je obsodbo na dvajset let ječe. Po dvanajstih letih je bil pomiložčen in je mogel nekaj let živeti pri svoji družini. Na Grmu v Novem mestu si je zgradil svoj družinski dom. Medtem pa so različni komunistični organi zbirali proti njemu nove obtožbe. Nekega dne je vsa novomeška javnost brala v Dolenjskem listu velik naslov: „Partizanski heroji hiražo v vlažnih kletih, medtem ko se belogardistični oficir šopiri v razkošni vili“. Po večtedenski javni sodiščni razpravi so ga obsodili na dvanajst let strogega zavora.

Ko je to prestal, se je živčno uničen vrnil na svoj dom. Prej smo ga poznali vedno razigranega, zgovornega, šaljivega, po tolikih letih trpljenja in poniževanja, pa je ostal tih, vase zamišljen in moralno potr. Le počasi je mogel, vsaj deloma, z dobro in močno voljo obnoviti prejšnjo osebnost. K temu mu je pomagalo srečno okolje njegove družine, ob dobri ženi Karolini in zlasti po njej skrbno vzgojena otroka Francija in Jožeta. Oba sta že ob rojstvu na prsih svoje matere pila mleko trpljenja. Potrebno za vzdrževanje družine si je Franc zaslužil s čevljarskim delom. Imeli so skupaj delavnico trije bratje duhovnikov: Špringer, Ciganik in Guštin. To okolje je bilo za njega po tolikem trpljenju še posebej tolažilno. Saj so se mogli pri delu res po domače razvedriti. Kadar sva se ob mojem obisku domovine srečala, ni bilo razgovorov ne konca ne kraja. Za vse se je zanimal, kako se imamo v emigraciji. Na široko so se mu odprle oči in se mu je veselo raztegnil obraz, ko sem omenil koga, za katerega je mislil, da ga že od tistih let ni več med živimi.

Dragi Franc, počivaj v miru! Vdovi svakinji Karolini in nečakoma, Frenku in Jožetu, iskreno sožalje, moje in v imenu vseh še živečih slovenskih domobrancev, ki so naseljeni na vseh kontinentih in nadaljujejo na svetovni fronti boj proti brezbožnemu materializmu, ki se je pol stoletja tako krvoločno znašal nad Slovenijo pod imenom komunistične Osvobodilne Fronte!
brat Jože, Argentina.

Nikolaj Tolstoj:

MINISTER IN POKOLI

(Nadaljevanje)

- a) Osebno orožje nosimo vsi in ves čas,
- b) Oficirji bodo imeli svoje spremstvo,
- c) Nihče naj ne hodi okoli sam.

Naslednji dan je Musson ponovil nevarnosti, ki pretijo vojakom, ki sodelujejo v akciji, ki je tako strašno nevarna in katere izid je nejasen. „Predvsem skušaj preprečiti žrtve — svojo, svojih oficirjev ali svojih tovarišev. To boste dosegli, če boste vedno čuječi.“

Vseeno je bilo pred predajo nemogoče vedeti, kakšne vrste orožja so še poskrili ti strašni borci, ki so taborili v podnožju gora, ki so tako primerne za gverilsko vojskovanje, v katerem se odlikujejo. Njihov položaj je obupen, zato se lahko borijo dneve ali tedne in Britancem povzročijo velike izgube. To je bila nevarnost, katero je Keightley sprejel, ko bi sicer, če bi sprejel ukaz, lahko samo videl, kako Kozake mirno nalagajo na vlak za Radstadt.

Gotovo si Keightley vsega tega ni želel a je bil brez ozira na to pod vplivom neizmerne važnosti, ki ga je gnal, da se je izpostavil možni veliki nevarnosti. Vendar je treba priznati, da svojega stališča ni skrival; vsaj ne z ozirom na celotno operacijo. Ne glede na strogo prepoved uporabe sile, ki je bila vključena v povelju od 22. maja, je arosil, da se ukad spremeni. Prav tako prepričan v zadovoljiv odgovor, se je sporazumel s Sovjeti in podzvel potrebne korake v pričakovanju, da bo Alexander hitro spremenil svojo taktiko.

Da je Keightley raje spejel prisilno repatriacijo Kozakov skozi Juderburg kot pa njihovo mirno preselitev v Radstadt, je že samo z ozirom na ugodnosti za njegov korpus nerazumljivo. V njegovem sporočilu na 5. korpus z dne 23. maja je pa še drugo zanimivo protislovje.

Kot zdaj ugotavlja general Musson, 36. pehotna brigada ni imela dovolj močstva za izvršitev izrednega zasliševanja Kozakov, kot je bilo določeno v navodilu AFHQ z dne 6. maja in v operacijskem ukazu z dne 22. maja. Poleg tega, če bi s tem zaslišanjem začeli, bi Kozaki prezgodaj zvedeli, kaj to pomeni. Če je bilo to praktično izvedljivo ali ne, bomo kmalu presodili. Gotovo je, da je problem zelo vznemirjal odgovornega poveljnika divizije in da je to odločno povedal svojemu poveljniku korpusa.

Brigadir Low pri AFHQ ni upal načeti zelo velike operacijske nevarnosti: uporabe sile. Toda zakaj obenem ni sprožil tega drugega, prav tako odločilnega vprašanja? Edini odgovor na to je, da tega ni omenil zaradi svoje premišljene politike. Nobenno poročilo v zvezi s Kozaki, ki je izšlo iz njegovega štaba na poveljstvo Osme armade, doslej ni omenilo, da je med

njimi poznano veliko število nesovjetskih državljanov, in to kljub dejstvu, da so bili na poveljstvu 5. korpusa predmet velike pozornosti. Toda govoriti o potrebi splošnega zasliševanja Kozakov, bi tedaj prvič odkrilo dejstvo, da je v kozaškem taborišču veliko število ljudi, ki ne smejo biti repatriirani.

Potem je general Keightley naredil korak, ki verjetno bolj kot vse drugo odkriva njegov resnični namen. AFHQ je 22. maja odločil, da Kozake lahko vračajo Sovjetom, toda brez kakšnega pritiska, obenem pa je ponovil navodila od 6. maja, da je stroga preiskava o državljanstvu obvezna v skladu z uradno definicijo, izdano dne 6. maja. Na to je Keightley 23. maja odgovoril z zahtevo, da mu dovolijo uporabiti silo.

Zdaj, 25. maja, je zakasnelo začel vprašanje o preiskavi državljanstva. Ker odredba od 22. maja glede tega ni zahtevala odgovora, izgleda, da je 15. armadna grupa zahtevala zagotovila, preden oni izdajo nova navodila. To zagotovilo je prišlo pravočasno, a je zelo vznemirljivo branje, ker Toby Low odkrito prizna,

da so med Kozaki Rusi, ki niso služili v sovjetski vojski in zadnjih petnajst let niso bili v Rusiji... da so med njimi oficirji, ki pripadajo takozvani beloruski skupnosti... Med temi jih je nekaj, katere Sovjeti izrecno „žele“.

Podpolkovnik Gerrett, častnik 15. armadne grupe, ki je bil dodeljen poveljstvu 5. korpusa, da nadzoruje evakuacijo Nemcev in Kozakov v ameriško cono, je sporočil svojemu poveljstvu:

5. korpus potrjuje, da bo približno 42.000 Kozakov predano Sovjetom in so po definiciji AFHQ sovjetski državljani. Kdor v to skupino ne spada, bo priključen predanim osebam (in preseljen v ameriško cono).

Če bi ne bilo drugega dokaza, že to poročilo samo dokazuje, da so bili stari emigranti namerno vključeni med sovjetske državljane za repatriacijo in da je bila ta stran operacije višjim oblastem zamolčana. Namen tega poročila je bil, 15. armadni grupi zagotoviti, da so bili vrnjeni Kozaki vsi sovjetski državljani. Pripomba, „kdor v to skupino ne spada“, je samo navidezna; kot bomo videli, tedaj ni bilo nobene preiskave o državljanstvu in kot je do zdaj znano, takrat ni bil noben Kozak prestavljen v Radstadt.

Prepričani v zagotovilo, da so bili nesovjetski državljani odbrani in poslani na varno, je Osmo armada še tisti dan, 25. maja, poslala sledeče sporočilo:

A 4152 Stroga tajnost. Referenca to poveljstvo A 4149, datirano 25. Od 15. armadne grupe prejeli: vsi sovjetski državljani, tudi tisti, ki bi morali biti aretirani, se smatrajo kot predano osebje in bodo zato predani Rusom. Za 5. korpus: podvzemite temu odgovarjajočo akcijo! Noben sovjetski državljan več ne bo preseljen.

Tu je končno to, kar je 5. korpus hotel doseči. Istočasno to uspešno manevriranje ni bila stvar skrbi ali zanimanja za 5. korpus. Z vidika 5. kor-

pusa je Alexandrovo navodilo od 22. maja nudilo zadovoljiv odgovor na njihov problem. V nekaj dneh bi bili Kozaki mirnim potom do zadnjega preseljeni s področja. Res je, da bi v tem primeru Sovjeti dobili le majhen del Kozakov, tistih, ki so bili sovjetski državljani in so se želeli vrniti v Sovjetsko zvezo. Toda to ni bil Keightleyjev problem. Za politična vprašanja te narave bi se moral zanimati štab AFHQ, ne pa (tako je lahko mišljeno) nepomemben poveljnik korpusa na fronti.

Teško si je predstavljati, kaj je bil glavni namen 15. armadne grupe. Jasno kaže na izredno popuščanje Keightleyjevim željam, ker pravi, da bodo vrnjeni vsi sovjetski državljani, nihče pa preseljen. Cinik bi verjetno menil, da dovoljuje rabo sile v vsem razen po imenu. Ker na Keightleyjevo zahtevo o rabi sile še ni bilo odgovora, se to jemlje kot tiho privoljenje v to.

Ker ni mogoče z gotovostjo ugotoviti, koliko so o Kozakih vedeli pri AFHQ, je skoraj nemogoče reči, kako resen upor so predvidevali z njihove strani in kakšen pritisk nanje bi smatrali za primeren. Toda, ker Keightleyju niso odgovorili na njegovo zahtevo o uporabi sile, kaže, da za stvar ni bilo prevelikega zanimanja in je tudi verjetno, da kakega resnejšega odpora sploh niso predvidevali. Toda Alexandrovo zadržanje lahko najbolje ocenimo, če na njegova dejanja pogledamo v celoti.

Field-Maršalovo posredovanje se menja po čisto jasnem vzorcu gor in dol, kar bi se dalo zelo lepo prikazati na grafikonu. Kakor hitro je bil opozorjen na problem Kozakov in jugoslovanskih ujetnikov, je načelnik štaba pri AFHQ, general Morgan, takoj zaprosil SHAEF, naj sprejme begunce in vojne ujetnike, ki so na ozemlju 5. korpusa. 17. maja je Alexander osebno posegel vmes in v imenu Kozakov in Jugoslovanov apeliral na poveljnike štabov in na generala Einsenhowera. Obenem je izdal povelje, ki prepoveduje vračanje Jugoslovanov in je odločil (kot je razvidno iz dokumentov), da je povelje generala Robertsona z dne 14. maja, ki ukazuje vrnitev Kozakov, razveljavljeno. Istočasno je zapovedal, naj Jugoslovane preselijo v Italijo. Upoštevajoč Einsenhowerjev pristanek z dne 19. maja, da sprejme Kozake pod svojo komando, je Alexander 22. maja izdal ukaz, s katerim je uredil njihov premik na varno v Radstadt.

Tako bi moral biti do 22. maja, vsaj kar se Alexandra tiče, položaj Kozakov in Jugoslovanov dozdevno varen. Njihova nasilna vrnitev je bila prepovedana in v nekaj dneh bi oboji bili prepeljeni daleč od Rdeče armade in od jugoslovanske meje.

Ne glede na to je Toby Low 17. maja v 5. korpusu izdal ukaz za vrnitev „vseh Jugoslovanov, ki so trenutno na ozemlju korpusa“, 21. maja pa se je s sovjetskimi zastopniki sestal višji častnik 5. korpusa, da se dogovore o „prevozu in predaji Kozakov“. Tako moremo biti še vedno pod močnim vtisom, da sta Keightley in Low delala v trdnem pričakovanju, da bo vrhovni zavezniški poveljnik vsak čas spremenil svoje stališče v tej zadevi, obenem pa nista niti poskušala slediti njegovim intervencijam.

Šele 23. maja je Keightley to vprašanje predložil svojim predpostavljanim: ne s prošnjo za spremembo postopka, ampak z nesramno izjavo, da

je ta dan napravil s Sovjeti obvezno pogodbo za vrnitev vseh Kozakov. Poleg tega je za izpolnitev te pogodbe odobril uporabo sile, odobrenje, za katero je zahteval, da ga AFHQ potrdi. Istega dne je bil AFHQ obveščen da je bil že napravljen sporazum za vrnitev vsega jugoslovanskega „vojaškega osebja“. Medtem ko je bilo zamolčano, da je sporazum vključeval tudi civilno prebivalstvo, je bilo priporočeno, da so tudi ti del obvezne vrnitve (pod imenom — vojni ujetniki in begunci).

V odgovor na te Keightleyjeve brezpogojne zahteve je Alexander takoj spremenil svoje stališče in je 23. maja pristal na vrnitev Jugoslovancev, toda brez uporabe sile. Prav tako je 25. maja dovolil, naj vrnejo vse sovjetske državljane, nikoli pa ni dovolil kakšnega vidnega pritiska.

To Alexandrovo popuščanje je pomembno. Celo v njegovih kratkih odredbah se kaže zadržanost in nevolja zaradi te spremembe. Pri vračanju Jugoslovancev vztraja, da ne uporabljajo nobenega nasilja, medtem ko na Keightleyjevo zahtevo, da proti Kozakom rabijo silo, tega v odgovoru sploh ne omenja. Odgovor glede Kozakov pa daje vtis, da je Alexander še vedno vezan na Jaltsko pogodbo, zaupal pa je, da bodo vojaki ravnali v merah plemenite in častne tradicije britanske vojske. Vendar, če gledamo nazaj, to ni bila tako huda napaka. Prav takrat sta SHAEF in AFHQ predali dnevno več kot 20.000 sovjetskih beguncev v sovjetsko cono, pa o kakih neprijetnih dogodkih ni bilo nobenih sporočil.

Vsekakor se zaporedje dogodkov zdi nenavadno. Kaj je 5. korpus privedel k mišljenju, da imajo neomejeno pooblastilo (carte blanche) po svoji volji postopati z ujetniki; ne da bi navodil ne imeli, ampak proti njim? In kaj je 23. maja v Alexandru povzročilo nenadno spremembo mišljenja, čeprav nejevoljno, pa vendar resnično?

V nobenem primeru, ne pri Kozakih ne pri Jugoslovanih, ni govora o kakšnih okoliščinah, ki bi obremenjevale 5. korpus ali Osmo armado. Tudi niso mogli ničesar navajati, kar je Alexandrovo povelje itak imelo namen te nezaželjene ljudi čimprej odstraniti. Vzrok težav je bil tu v obeh slučajih čisto politične narave, zato za vojsko nepomemben. V primeru Jugoslovancev je zahteva Osme armade napovedala, da priporoča, naj bi bili državljani zavezniških držav vrnjeni v njihove rojstne domovine. Tak predlog bi bil morda primeren za program seje zunanjih ministrov ali bi koristno izrazil zasedanje Združenih narodov. Nikakor pa to ni bila neposredna skrb Keightleyja ali McCreeryja.

Kar se tiče Kozakov, je bil edini navedeni razlog za njihovo vrnitev ta, ker je Macmillan pred desetimi dnevi tako odločil. Keightleyjeve izjave jasno kažejo, da je bilo to, ne pa Robertsonov ukaz, katerega je Macmillan iz njega iztisljal, ker ga je vezalo. Bil je 14. maja, ko je Keightley „na Macmillanov nasvet... predlagal nekemu sovjetskemu generalu iz Tolbuhinovega štaba, naj bi Kozake takoj vrnili Sovjetom“, in šele naslednje jutro je Robertsonov ukaz došel na poveljstvo 5. korpusa. Na kratko rečeno: edini nagibi za repatriacijo so bili politični in edino pooblastilo za izvršitev je bilo Macmillanovo „ustno navodilo“.

To torej jasno razloži zakasnelo zahtevo (23. maja) Alexandru, naj podpre postopek 5. korpusa, in tudi njegov nepričakovano pohleven odgovor. Macmillan je odšel v Anglijo 19. maja, vrnil pa se je 22. maja popoldne. Tisti večer je prebil z maršalom Alexandrom, naslednji dan pa je od 5. korpusa prišla zahteva za spremembo politike. Videz je, da je štab 5. korpusa odlašal s prošnjo za nova navodila, dokler se rezidenčni ministri ni vrnil. Bila je predvsem njegova taktična preračunanost, katero so se obvezali izpolnjevati, pri njem pa naj bi Alexander iskal potrdila ali nasvetov.

Dejansko je tako tudi delal. Do večera 22. maja, ko je Macmillan obiskal Alexandra, je bil postopek, katerega je minister zagovarjal 13. maja, na tem, da bo zavrjen. Macmillan sam pa je odločno trdil, da je vrnitev Kozakov po njegovem bistvena stvar in od tega stališča ni nikoli popustil. Ko je imel toliko prilike, da se o tem pogovori, je težko verjeti, da tega ni storil; ko mu je Alexander nasprotoval, je enostavno vztrajal pri svoji politiki. Točno, kaj je minister rekel Field-Marshalu, ve samo on. Ker je dosledno zavračal vsak razgovor o tem, je verjetno, da pravega odgovora ne bomo nikoli zvedeli. Gotovo pa je moral imeti zelo prepričljiv argument, da je Alexander sprejel stališče, do katerega, tako kažejo vsa njegova dejanja, ni imel drugega kot odpor. Prav tako težko je reči, kaj naj bi bilo. Do časa, ko se je Macmillan vrnil Zunanji urad še ni nič odločil glede Kozakov in ni pristal na repatriacijo Jugoslovanov.

Vsiljuje se domneva, da je Macmillan med svojim obiskom v Angliji prejel kakšna navodila, katera je po vrnitvi posredoval Alexandru, kar je povzročilo spremembo politike, ki je sledila. Morda ga lojalnost do kakega vplivnega člana vlade zadržuje, da tajnih pogovorov ne izda? Vendar za to nimamo nobenega dokaza, in to tudi ni verjetno. Med televizijskim razgovorom z Ludovikom Kennedyjem, je Macmillan zadržano izjavil, da mu je Alexander ukazal vrniti Kozake. To ni res, kaže pa neko pretirano občutljivost o tej zadevi.

Je bolj verjetno, da Macmillan ves čas, kar je bil v Angliji, iz razlogov, katere lahko razloži samo on, o Kozakih sploh ni govoril. Ko je v soboto 19. maja prispel tja, je šel naravnost v Chequers. Tam sta z ministrskim predsednikom imela tajni posvet do zgodnjega jutra. Churchill je bil zelo zgovoren in je hotel od ministra zvedeti čim več novic. Kot pravi Macmillan sam: „Po kosilu kratek film, nato pa dolg razgovor (do dveh zjutraj) o Titu. Ministrskemu predsedniku sem skušal razložiti celoten položaj, kot ga gledamo v štabu AFHQ, in vse različne probleme, katere imamo lokalno.“ Macmillan je tam prespal in odel domov šele popoldne.

Med „vsemi različnimi problemi, ki jih rešujejo lokalno“, Macmillan Kozakov verjetno ni omenil. Morda je mislil na kaj takega, kar bi zanimalo Churchilla, ki je ljubil slikovite in romantične prizore, posebno še, ker se je med rusko revolucijo odločno zavzemal za Kozake. Churchillovi govori, s katerimi se je zavzemal za pomoč „belim“ leta 1919 — tako je izjavil Lord Robert Cecil v Spodnji zbornici — mu je dalo duševno predstavo, kako Churchill „na čelu Kozakov zmagovito zaseda Moskvo“.

Macmillanov molk je bil malo čuden vpričo važnih vprašanj, o katerih sta razpravljala — posebno ob dejstvu, da je Churchill prav tedaj premišljeval o Kozakih, katerih usoda je bila na tehnici. Istega dne, ko je Macmillan prispel v Chequers, je Churchill od Eisenhowerja prejel sporočilo, v kateremu mu sporoča, da ga je Alexander naprosil, naj SHAEF prevzame Kozake, ki so na področju Osme armade in da je on, Eisenhower, na to pristal.

Kakšni spomini so se ob imenu „Kozaki“ v Churchillju zbudili, ne vemo, gotovo pa je, da je o njih premišljeval. Naslednji dan je med razgovori s svojim gostom vzel toliko časa, da je načelniku svojega štaba, generalu Ismayju poslal poizvedbo: „Bi o 45.000 Kozakih, o katerih govori general Eisenhower v svojem SCAF 399, mogel zvedeti kaj več? Kako so prišli v sedanji položaj? So se borili proti nam?“

Ta zadnja vprašanja morda izdajajo simpatično gledanje; zelo verjetno bi bil ministrski predsednik istega mnenja kot Alexander. Naslednji mesec je hotel o tem govoriti z Alexandrom in izraziti „veliko zaskrbljenost za bodočnost vseh teh ljudi, ki se niso hoteli vrniti v svoje rojstne dežele zaradi nasprotovanja režimom, ki vladajo tam“; tudi bi rad „prosil Alexandra, naj posebno pazi na to, da nikogar ne prisilijo, naj se vrne domov“. Alexander mu je na to odgovoril čez en mesec in sicer tako, da je popolnoma prepovedal prisilno repatriacijo, kar je v Zunanjem uradu povzročilo precejšnjo nevoljo, ker so to smatrali za prekoračenje njegove oblasti. Če je Churchill bil takih misli, ali je tako mnenje izrazil tudi v mesecu maju, je vprašljivo. Kar je za našo preiskavo važno, je to, da je čutil potrebo Ismayja o tem sploh kaj vprašati. Nasproti njega pa je sedel Alexandrov najbližji kolega; človek, ki bi bolj kot kdorkoli drugi mogel na to odovoriti. Ne samo, da so Kozake držali na ozemlju, za katero je bil Macmillan kot minister odgovoren, ampak je pred enim tednom tudi osebno odletel v Avstrijo; tega bi res ne mogel prezreti, ko sta se pogovarjala o Titovih načrtih na tem ozemlju. Ali Churchillju res ni prišlo na misel, da bi Macmillanu postavil vprašanje, za katerega odgovor je vzel Ismayju štirinajst dni, da ga je odkril?

Človek bi opustil to radovedno razpravljanje, če bi ne prišel na misel še drugi primer Macmillanovega molka o istem predmetu. Pet dni prej, ko se je Macmillan vrnil iz Celovca, je Zunanjemu uradu posredoval Keightleyjevo sporočilo, da je tam navzočih „peščica, kakih 30 Kozakov z ženami in otroci“. Svojemu dnevniku pa je zaupal, da je vseh skupaj 40.000 z ženami in otroci.

Izgleda, da je bilo tam veliko napačnih informacij. Kot bomo videli pozneje, je Alexander 5. junija — kot to poroča verodostojna priča — vso krivdo položil pred Edenova vrata. Ni razloga, da bi tej priči ne verjeli, je pa prav tako verjetno, da je bila ta priča napačno poučena. Tu ni nobenega dokaza, da bi zunanji minister Eden na kaki stopnji tega razvoja kaj posredoval. Bilo pa je približno v tem času, da je Eden nad Macmillanom iz-

razil svojo nevoljo, češ, da izrablja svojo oblast „ker se vmešava v italijanske in balkanske zadeve“. Obenem trdi, „da si on prisvaja pravice“, ki so stvar Zunanjega urada. Kar zadeva Kozake, ni najti nobenega vzroka, zakaj naj bi skrival svoje posredovanje. On je bil za strogo izpolnitev Jaltske pogodbe, za nasilno vrnitev sovjetskih državljanov in to politiko je izvajal brezobzirno in javno.

Priznamo, da so v tem dokazovanju gotove vrzeli in še toliko domnev ne more dati zadovoljivega nadomestila. Ne glede na to pa je splošen pregled dokaj jasen:

- 1) Macmillan je dal 13. maja Keightleyu „ustna navodila“, naj vrne vse Kozake, čeprav je dobro vedel, da so med njimi pomembni ne-sovjetski častniki. Prav tako „je priporočil“ vrnitev Jugoslovanov.
- 2) Potem je Keightley začel priprave za izročitev Kozakov ter je drzno ignoriral vse nasprotno odredbe, ki so prihajale od AFHQ, in je dosledno varal svoje predstojnike o ne-sovjetskih Kozakih. Ker je Macmillan za vse to vedel, je bil Keightley brez skrbi, da bo v Macmillanovem poročilu Field-Marshallu Alexandru, ko se je zvečer vrnil na AFHQ, vse to izpuščeno.
- 3) Ne glede na to se Keightley ni upal podvzeti te operacije brez novega povelja, zato je vse skupaj odlašal do časa, ko se je Macmillan vrnil iz Londona.

Peti korpus se je povsem strinjal z Macmillanom. Edina posledica Alexandrove intervencije je bila, operacije odložiti, dokler se ga ne pripravi do tega, da spremeni svoje mišljenje. Priprave pa so se vseeno nadaljevale, kot da Alexander ni izdal nobene odredbe. Skoraj gotovo se je Keightley že 14. maja pogodil z generalom iz Tolbuhinovega štaba (seveda bolj gotovo kot ne, od NKVD ali SMERSH-a), da bodo vsi Kozaki vrnjeni (vključno stari emigrantski generali in častniki). Okrog 20. maja je novica o nameravani predaji dosegla štab 36. pehotne brigade. Že 21. maja je bil iz 5. korpusa k Sovjetom poslan častnik na razgovor, pogodil pa so se na naslednjem sestanku, ki je bil 23. maja v Wolfsbergu v britanski coni.

Vse Keightleyjeve akcije kažejo, da je bil odločen rabiti silo, brez oziroma na prejeta navodila. Zjutraj 22. maja, ko je od AFHQ dobil ukaz, ki prepoveduje vsako silo, je na sestanku korpusa v Celovcu izjavil, da bodo divizije pripravljene streljati na Kozake, da se evakuacija izpelje. Treba je omeniti, da je za namen uporabiti silo, da se zagotovi vrnitev Kozakov — predvsem tistih, katere so Sovjeti najbolj želeli dobiti — kar je bilo v nasprotju z naredbo AFHQ — vedelo le majhno število pobudnikov. Še 24. maja je neka upravna odredba omenjala, da „kar se tiče Rusov, bodo vsi sovjetski državljanji, katere je mogoče vrniti brez sile, vrnjeni direktno; drugi pa bodo vrnjeni preko 12. armadne skupine SHAEF.

V štabu 5. korpusa, kjer je bilo nemogoče skriti, da namerava jo uporabiti silo, je bilo vse to prikazano, kot da je namen tega, omogočiti teme-

ljit pregled o državljanstvu, ne pa se mu izogniti. Brigadir Tryon-Wilson se spominja:

Glavno vprašanje je bilo, kar je čisto naravno: kako izpeljati naredbu in grupirati ljudi v tako med seboj povezani družbi, kot so bili Kozaki, ne da bi pri tem rabil silo? Poleg žena, otrok in moških so bili med njimi tudi vojaki... teh ne boš ločil brez možnosti neke sile... samo da jih razdeliš v določene skupine za preiskavo o državljanstvu.

24. maja se je častnik 5. korpusa sestal s sovjetskim predstavnikom znotraj angleške cone v Wolfsbergu. Tam so „Sovjeti pristali na to, da Kozake s področja 6. britanske oklopne divizije in 78. divizije prevzamejo na vlaku v Judenburgu, one iz 46. divizije pa na cesti pri Voitsbergu.

Istega dne (24. maja) je 5. korpus izdal operativno odredbo za

Vračanje Kozakov sovjetski vojski

To pismo je začasni načrt za predajo Kozakov iz britanske v sovjetsko cono, kot je bilo dogovorjeno 24. maja med 57. sovjetsko armado in GSO 5. korpusa.

1) Definicija

V tem pismu so pod imenom „Kozaki“ mišljeni sovjetski državljani in vsi, ki so z njimi skupaj, ki so se borili na strani Nemcev in so sodelovali s sovražnikom. Kdo so „sovjetski državljani“, glej pismo tega poveljstva, pismo 405/G z dne 21. maja.

2) Razorožitev in razdelitev

28. maja —

- a) vsi kozaški vojaki bodo popolnoma razoroženi,
- b) storiti je treba vse, da bodo obkoljeni in zastraženi kot celota ali delno na področju divizije,
- c) častnike je treba ločiti od navadnih vojakov in jih zastražiti; nemške oficirje je treba ločiti od kozaških. Vsi bodo razoroženi.

3) Preselitev častnikov

- a) častniki bodo pod močno stražo odpeljani na motornih vozilih in pridejo v Voitsberg B. 6454 takoj po poldnevu.
- b) v Voitsbergu bo naše spremstvo nadomestila sovjetska straža, in oficirji, vključno britanski šoferji na britanskih tovornjakih, bodo nadaljevali pot v taborišče južno od Graza pod sovjetsko stražo in s sovjetskimi vodniki. Naši tovornjaki se bodo potem vrnili.
- c) najbolj važno je, da so vsi častniki vedno skupaj in da so posebno višji oficirji dobro zastraženi, tako da nihče ne bo ušel. Sovjetska vojska smatra to za najvažnejšo stvar in bodo varno predajo teh častnikov imei kot dokaz britanske poštenosti.

Že samo besedilo teh odredb očitno predvideva uporabo največjega nasilja, ki je potrebno za prisilno vrnitev. Čeprav se sklicujejo na uradno definicijo sovjetskega državljanstva, je vendar čisto jasno, da je bil glavni na-

men te operacije, v prvi vrsti zajeti in predati vse oficirje, predvsem vse višje poveljnike. Vse to se je godilo v pričakovanju tozadevnega pooblastila od 15. armadne grupe, ki je prišlo šele naslednji dan, 25. maja.

Ko je Low končno imel v rokah pričakovano dovoljenje 15. armadne grupe, je (v Keightleyjevem imenu) lahko začel izvajati dogovor, ki ga je s Sovjeti sklenil že 24. maja. Takoj 27. maja je izdal povelje pod naslovom „Predaja Kozakov“ z navodili divizijskim poveljnikom, naj takoj spravijo v tek njegov „začasni načrt“ od 24. maja. Načrt za vrnitev tistih Kozakov, ki so bili sovjetski državljani, ni presenetilo divizijskih poveljnikov, ki so že najmanj teden dni vedeli, da se to pripravlja. Med temi navodili pa sta bili dve stvari, ki sta bili tem poveljnikom skrajno odvratni.

Čeprav je v „začasnem načrtu“ od 24. maja bilo v uvodu rečeno, da gre samo za sovjetske državljane, je to, kar je sledilo, vsem postalo sumljivo. Poudarek, da je treba ujeti vse častnike, posebno višje poveljnike in da je treba paziti, da nihče ne uide, se je nanašal predvsem na Krasnova, Shkura, Kelich-Ghireija in druge „bele“ oficirje, ki so bili zbrani v Lienzu. Da je bil to namen tega povelja, je takoj spoznal general Arbuthnott, ki je poveljeval 78. pehotni diviziji.

Arbuthnott je že dvakrat zelo ostro protestiral proti vrnitvi Kozakov, ker so vsi vedeli, da to zanje pomeni smrt. Bilo je to o priliki, ko mu je brigadir Tryon-Wilson 21. in 24. maja oddal potrebna pojasnila od korpusa. Teh protestov se še vedno spominja tako brigadir Low kot general H. E. N. (Bala) Bredin, ki je bil takrat A/Q v Arbuthnottovem štabu.

Kar se tiče carskih častnikov, bi za Arbuthnotta ne bilo nič enostavnejše, kot da bi preiskusil veljavnost teh odlokov in vzel vprašanje državljanstva dobesedno. Brigadir Tryon-Wilson se spominja, kako je izbruhnil: „Le kako, za vraga, naj mi opravimo ta pregled!“, kar kaže, da je tedaj še vedno verjel v iskrenost zahteve o preiskavi. Isti brigadir, Tryon-Wilson mu je prinesel odlok, naj začne z nasilnim vračanjem, v kar so bili vključeni „višji oficirji“, od katerih so bili vsi, razen dveh, bivši carski generali. Arbuthnott je razumel, da bo preiskovalni postopek, ki je bil naveden v pisanih določilih, enostavno spregledan, in je bil jezen. Kot konjenik je Kozake občudoval in jih je imel rad, zato ni hotel izvršiti ukaza, katerega je imel za nečastnega.

Tryon-Wilson (ki je enako mislil) je moral to javiti generalu Keightleyju, rekoč: „Sir, zdaj morate pa vi k njemu in mu to razložiti.“

Keightley, ki je bil do zdaj prepričan v nujnost postopka, je vzdihnil: „O Bog, to bo težko! Pa vseeno mu bom povedal.“

Poklical je Arbuthnotta na poveljstvo korpusa in mu dal strog ukaz. Arbuthnott se je zavedel, da mora ubogati, a bil je zelo razburjen zaradi naloge, katero je moral izpolniti. Tryon-Wilson ga je videl, kako razkačen je prišel iz Keightleyjevega karavanskega voza: „Buthy je prišel ven ter preklinjal in godrnjal kot vrag.“

Zdaj Toby Low taji, da bi imeli namen opustiti pregled državljanstva

in trdi, da je vseskozi razumel, da se bo tako zgodilo in da bodo postopali natančno tako, kot je bilo v ukazu. Ko je Arbuthnott temu ugovarjal, tako pravi danes Low: „Spominjam se, da sem mu v odredbi od 21. maja to zagotovil. Rekli smo: Ti jih boš vračal v sporazumu z Jaltsko pogodbo: ti ljudje bodo šli nazaj, oni pa ne.“

Potem sem ga vprašal, kako je potem prišlo do tega, da do zaslišanja o državljanstvu ni prišlo in da so bili carski častniki izročeni? Na to je Low odgovoril, da so razmere na položaju naredile zasliševanje o državljanstvu nepraktično in tako so ukrepe korpusa morali opustiti.

Po 27. maju se je nekaj zgodilo. Kot to danes razumem, so razmere na frontnem področju postale take, da je vsako zasliševanje postalo nemogoče. Moj primer je bil tale: okoliščine v prvih vrstah so se spremenile, da je bilo praktično nemogoče izvršiti preiskavo. Dal sem ukaz in upal, da ga bodo izvedli. To ni prvi primer, da sem štabnemu oficirju dal kako naročilo, pa se je izkazalo kot neizvedljivo.

Lowov izgovor, da so poveljniki na terenu soglasno sklenili (ne da bi njega o tem obvestili), da pregled iz čisto praktičnih razlogov obidejo, je v nasprotju z dokazi. General, ki je bil za Kozake in Kavkazce v Dravski do lini direktno odgovoren Arbuthnottu, je bil general Geoffrey Musson. Musson priznava, da njegova brigada res ni imela primernih sredstev za tako ogromno množico ljudi, vendar zanika, da je bil to vzrok za spregled preiskave. General Arbuthnott mu je dal jasen ukaz, naj izpusti navodila o zasliševanju v odredbah. Še več: naročeno mu je bilo, naj ne dovoli, da bi bataljonski poveljniki, ki so nalagali Kozake na vlak, sploh vedeli o možnosti kakega zaslišanja.

Musson (zdaj general Sir Geoffrey) je pred kratkim izjavil: Nič ne dvomim, da je general Arbuthnott vedel, da na mojem področju ni bilo nobenega pregledovanja o državljanstvu. Bil je trdno odločen, da je treba zbrati vse oficirje in jih poslati v Spittal. Prepričan sem, da besede „vsi častniki morajo iti“ niso njegove. Rekel je, da Sovjeti na tem vztrajajo, ni pa verjetno, da bi on imel kakšne zveze z njimi. To je moralo priti od korpusa ali s še višjega mesta in mislim, da mu je tako rekel general Keightley...

Splošen vtis, ki sem ga imel tedaj in ga še imam, je ta, da morajo biti vsi oficirji poslani na vzhod. Razgovori, ki sem jih imel z višjimi poveljniki in njihovimi oficirji, to potrjujejo, in ob mnogih prilikah mi je bilo rečeno, da je ta odredba prišla iz poveljstva maršala Alexandra in je bila H. M. vladna politika.

Pred generalom Arbuthnottom nisem nič skrival, da polkovnik Malcolm, ne polkovnik Odling-Smee in ne kdo drugi niso izvedli kake preiskave o državljanstvu. On je to dobro vedel. V

resnici sta načrt za zbiranje oficirjev in njihova pot v Spittal to vnaprej preprečila.

Ena stvar je gotova: Musson je imel občutek, da je bil Arbuthnott tedaj pod strašnim pritiskom. Dobro vem, da ni skušal skrivati svoje nejevolje nad celo zadevo, izražal je le svoje simpatije z besedami: „Ubogi hudiči, Kozaki!“

Oba Mussonova bataljonska poveljnika, polkovnik Malcolm kot Odling-Smee, potrjujeta, da nista nikdar slišala o kakem pregledu državljanstva. Polkovnik Odling-Smee mi je pred kratkim pisal: „Zagotovo lahko rečem, da nisem nikoli prejel ali videl kake pisane naredbe, ki bi navajala določbe Jaltske pogodbe. Nisem upošteval razlike med sovjetskimi državljani in onimi, ki smo jim rekli Rusi. Ko je v trenutku predaje neki 82-letni stari emigrantski častnik očitajoče pogledal, je občutil sram in jezo, ni pa vedel, da ta stari gospod spada med tiste, o katerih so naša uradna korpusova poročila trdila, da ne smejo biti vrnjeni. General Kelich-Ghirei, star carski poveljnik Kavkazijscev, je redno vsak dan jedel v Odling-Smeejevi oficirski menzi. Polkovnik Barry McGrath, ki je takrat poveljeval D četi Fifth Buffs, to potrjuje, ko pravi: Ne spominjam se kake preiskave kavkazijskih vojakov ali družin, ki so taborili v bližini, in za katere so nam ukazali, da jih z vlakom ali peš predamo sovjetski vojski. Bila je to najbolj odvratna dolžnost, vendar opravljena odločno in kolikor mogoče človeško.“

Dejansko sta polkovnika Malcolm in Odling-Smee prvič zvedela za obstoj odredbe o zaslišanju, ko sem jima jaz to povedal. Ko sem ta dokaz izrazil Lowu, je postal zbeگان: „Ne razumem tega, kar ste rekli, da je bilo brigadirju Mussonu in drugim ustno rečeno, da ni treba izpolniti pisanih odredb. To se zelo čudno sliši.“

Torej, če je Low ukazal Arbuthnottu, naj vzpostavi postopek pregleda, ta pa je Mussonu zapovedal, naj ga prezre, ali naj to pomeni, da je Arbuthnott tisti, ki je iz osebnih razlogov umaknil ta ukaz?

„Tako je!“ je potrdil Low.

Stvar je postajala vedno bolj zavozlana. Po pripovedovanju Lowa, je Arbuthnott ogorčeno protestiral proti vrnitvi sploh kakšnega Kozaka. Zakaj naj bi potem šel na svoje poveljstvo in dal Mussonu popolnoma nepooblaščen ukaz, naj ignorira postopek pregleda, ki bi rešil vsaj stare emigrante?

„Nehajte že s tem!“ je dvakrat ponovil Toby Low, „saj to je bilo tri štiri dni pozneje.“ Končal je z besedami: „verjemi, ali pa ne.“

Vendar general H. E. N. Bredin, ki je bil tedaj A/Q v štabu 78. divizije, smatra za neverjetno domnevo, da bi Arbuthnott sam na svojo roko zavrnil tako preiskavo. On odločno pravi: „Kolikor jaz vem, bi morali biti vrnjeni Rusom... in da smo mi... posebno ko smo zvedeli, kaj se dogaja... vsi poskušali najti kako pot, da rešimo vsaj oficirje. Če bi vedeli, da je kje kak izhod, bi jim rekli, da se ni treba vsem vrniti in bi si že kaj izmislili. Kakor hitro bi tedaj kdo rekel: „Poglej, edini odgovor na to je, da odpremo taboriščno leso in pokažemo ljudem, da je odprta, naj gredo“, bi se to marsikje zgodilo. No, če bi obstajal več ali manj legalen „izhod“,

bi se tega „izhoda“ poslužili, raje kot pa da bi storili kaj takega, za kar bi vedeli, da je verjetno nezakonito.“ Kar se tiče generala Arbuthnotta, „on je bil zelo človekoljuben možakar, ki bi vsakemu dal prav. Ne verjamem, da je samo zagodrnjal in vse poslal nazaj, če ni bilo potrebno... On je, gotovo protestiral... Šel je h Keightleyju in vem, da mu ni ostal nič dolžan“.

Vzrok teh nasprotujočih si izjav verjetno leži v Lowovi veliki pozabljivosti. Zgornji razgovor sva imela 8. maja 1985. Ko sem ga pred enajstimi leti o tem prvič spraševal, mi je dejal: „V času, ko sem bil v Avstriji, nekako do 29. maja, je bilo tam mnogo težkih vprašanj in se ne spominjam, da bi bil osebno zapleten v stvari, ki se tičejo kozakiških divizij.“ To je bilo v juniju 1974. leta. Septembra istega leta, ko mi je odgovarjal na nadaljnja vprašanja, je ponovil, da „se boji resnice, da je moj spomin prav tako nezanesljiv, kot sem navedel v pismu od 25. junija.“ Danes je njegovo mišljenje še bolj odločno: „Mogoče smo bili naivni, nismo pa varali.“

General Arbuthnott je bil zelo užaljen, ker je bil prisiljen sodelovati pri stvari, ki jo je smatral za izdajstvo in jo je v divizijskem dnevniku imenoval „načrt izdaje“. Okrog 23. ali 24. maja je general Peter Krasnov svojemu prijatelju Alexandru poslal drugo pismo, v katerem ga je ponovno opozoril na mučni položaj Kozakov in poudaril, da on kot mnogo drugih niso sovjetski državljani, zato so kot begunci pod varstvom mednarodnega prava. Ob koncu pisma je prosil za razgovor z maršalom Alexandrom. V kolikor se tega spominja brigadir Tryon-Wilson, je to pismo, kakor tudi ono prvo, doseglo poveljstvo 5. korpusa in je tam obležalo.

Štab 5. korpusa je skrbel, da Kozaki ne bi kaj zvedeli, kakšne name-ne imajo Britanci z njimi. Bilo bi zelo neprijetno, če bi se Kozaki uprli, zato so za tak slučaj že delali načrte, za katere so upali, da jih bodo prestrašili. Kozaki sami ter njihove žene in otroci bi bili lahko postreljeni, ali do nezavesti pretopeni s kopiti ali cepini, ali pa bi jih postavili pred strelce in nad njimi preiskusili uničevalno moč metalcev ognja.

Še večja in resnejša zapreka za uspešno akcijo je bil strah pred lastnimi oficirji in vojaki, ki so bili določeni za to neprijetno nalogo, če bi se zavedeli, kako sramotno delo opravljajo. Zares so se mnogi izražali: Za to se pa res nismo borili v tej vojni! Še bolj nevaren kot splošen upor proti uporabi sile napram nemočnim možem (še toliko bolj proti tisočem žensk, otrok in dojenčkov, proti katerim so bili načrti 5. korpusa) je bila možnost, da bi stari emigrantski častniki, ki so dobro govorili angleško, francosko ali nemško, sami zbudili pozornost, da ljudi, ki niso sovjetski državljani, predajamo njihovim boljševiskim sovražnikom. Ni treba, da bi kdo bil izvedenec v sovjetski zgodovini, da bi uganil, kaj bo njihova usoda, tudi ne strokovnjak v mednarodnem pravu, da bi uvidel, da je to dejanje moralno in legalno neopravičljivo. Že samo to, da je 5. korpus pred častniki in moštvom pod brigadno stopnjo tako vztrajno skrival dejstvo, da so obstajale določbe o pregledu državljanstva, kaže, da so resno računali na proteste ali celo nepokorščino. (Sledi)

**S K U P Š Ć I N A
REPUBLIKE SLOVENIJE**

Komisija za raziskavo povojnih množičnih pobojev,
pravno dvomljivih procesov in drugih nepravilnosti

Številka: 020-02/90-16

Ljubljana, 19/10-1990

Slovenec doma in po svetu

Napočil je nujni — in morda skrajni — čas, da pogledamo svoji polpreteklosti v oči, predvsem pa da zapišemo in shranimo vse spomine in pričevanja ljudi o našem travmatičnem polpreteklem času. Čas strahu je minil, nastopil je čas za besedo.

Skupščina Republike Slovenije je na sejah zborov 18. in 19. julija 1990 sprejela Odlok o ustanovitvi, nalogah in sestavi ter številu članov **Komisije Skupščine Republike Slovenije za raziskavo povojnih množičnih pobojev, pravno dvomljivih procesov in drugih nepravilnosti**.

Komisija se je zavezala, da bo opravljala naloge, za katere je bila ustanovljena, s polno mero etičnega posluha, strpnosti in nepristranosti ter ideološke seobremenjenosti. Njena naloga je raziskava povojnih dogodkov, vendar bo Komisija verjetno morala seči tudi v dogajanja med vojno, kolikor se bo izkazalo, da so neposredno pogojevala povojno dogajanje.

Raziskava povojnih pobojev, pravno dvomljivih procesov in drugih nepravilnosti je nujna pot k resnični spravi na Slovenskem ter pogoj za pisanje dopolnjene zgodovine polpretekle dobe, ki bo temeljila na dejstvih in ne bo prilagojena ideološkimi gledanjem na tedanji čas.

Da bi komisija lahko dobro opravila svoje delo, prosi za pomoč Slovence v domovini in po svetu. Prosimo vas, posredujte republiški komisiji, alj pa tudi ustreznim komisijam po občinah, ki so jih ali pa jih še bodo ustanovile, vse znane podatke (kraji grobišč, število žrtev, okoliščine, v katerih so bili poboji in podobno, podatki — pričevanja o pravno dvomljivih procesih in njihovih posledicah za posameznike ali skupine ter druge nepravilnosti).

Komisija bo ugotovljena relevantna dejstva posredovala pristojnim organom, da bodo storjene krivice tudi moralno, politično, pravno in materialno popravljene.

Komisija bo delovala tako, da bo vsem pričevalcem zagotovljena osebna integriteta in varnost.

Komisija se obenem že vnaprej zahvaljuje vsakomur za dragoceno pomoč pri njenem odgovornem delu, ki je naša skupna dolžnost.

**Predsednik
Ignac Polajnar l.r.**

Vseslovensko romanje v Midland

Tudi letos smo se Slovenci iz Toronta in drugih krajev Ontaria 9. septembra zbrali pri cerkvi kanadskih mučencev v Midlandu. Eden od namenov letošnjega romanja je bila zahvala Bogu, da nam je dal dočakati dan, ko se tudi v Sloveniji lahko javno spominjajo pomorjenih domobrancev in drugih žrtev komunistične revolucije. Ljudi je bilo zelo veliko, tako da je celo tamošnji duhovnik rekel, da cerkev postaja premajhna. Bili smo v Midlandu, vem pa, da smo bili v duhu vsi v Rogu in po drugih krajih, kjer so pred 45. leti umirali naši bratje. Bila je res globoko doživeta komemoracija, kateri so prisostvovali štirje duhovniki, naše sestre in mnogo ljudstva iz vseh krajev. Res vsako leto kdo odide, prihajajo pa drugi, m'ajši, ki po vseh dolgih letih spoznavajo, kaj je bila revolucija in kako upravičen je bil naš upor tej veliki laži Osvobodilne fronte.

Lahko smo ponosni na to, da smo vzdržali in ostali zvesti idealom resnične svobode. Znanost se bodo naše spominske proslave vsako leto bolj prenašale v domovino, v spomin pomorjenim in v opomin mlademu rodu.

S.P.

Dragi romarji!

Že mnogo let Slovenci romamo na to božjo pot. V Kroniki je zapisano, „da se je 27. avgusta 1950 300 Slovencev pod vodstvom škofa Gregorija Rožmana prvič podalo na romanje h Kanadskim mučencem v Midland, da se znova posvetijo Marijinemu brezmadežnemu srcu in obnovijo obljube, dane Bogu in Mariji v domovini v času velike vojne stiske.“ Od tedaj naprej smo z nekaj presledki vsako leto prihajali na ta kraj: sem prinašamo svoje križe in prošnje, se spominjamo svojih sester in bratov, pri vsem tem pa smo vedno veliko upali, da se bo nekega dne le izkazala resnica. Nismo postavljali zahtev ali določali časa, kako in kdaj. Samo upali smo, da tisti dan pride... Letos naj bo dan zahvale, da smo dočakali preobrat v domovini...

Nekako pred enim letom se je po 45. letih spet prelomil čas, tokrat v škodo tistim, ki so si domišljali, da imajo garantirano oblast do konca časov. Komunistični svet se je stresel v svojih temeljih in v nekaj mesecih so se skoraj vsi rdeči režimi sesuli; ponekod jih je popolnoma odneslo, drugod so se potuhnili, se preoblekli in si nataknilo novo masko. Sprva vsemu temu nismo niti verjeli, ker iz izkušenj vemo, da v komunističnem raju vedno podtalno vre: partija je noč in dan na lovu za zločinci in raznimi sovražniki ljudstva, spreminja zakone, preureja gospodarske predpise, popušča, privija laže, obljubja, obenem pa vedno napada reakcijo, ki straši od vseh strani. Tedaj pa je bilo nekaj globljega, tokrat je šlo zares.

Nas zanima samo Slovenija, zato pogledjmo tja. Ko je pritisk mladih, gnan v prvi vrsti od bankrotiranega gospodarstva in tisočprocentne letne inflacije, postajal vedno bolj nevzdržen, je režim začel tolerirati kritiko in dovoljevati razne zveze in združenja, tako za kmete, obrtnike, delavce

in študente, ker vse skupaj ni zgedalo preveč nevarno, delovalo je pa le kot varovalni ventil, da mehur nezadovoljstva ni prehitro počil. Te zveze so kmalu začele govoriti politiko, postale so stranke slovenske opozicije, ki so se pred letošnjimi volitvami združile v Demos. Ta združitev je bila najbolj pozitivna poteza vse od časa domobranstva: takrat smo združeni zmagovali kot vojaki, združena opozicija je zmagala tudi na volitvah, čeprav niti sami niso verjeli v zmago. Samo dva meseca so se pripravljali na volitve, bili so brez sredstev, brez časopisa, radia ali televizije. Proti njim pa je bil vsemogočni režimski aparat z vsemi propagandnimi sredstvi in s preizkušeno taktiko laži in ustrahovanja. Toda narod je kljub strahu in pomislekom, če je v Sloveniji o svobodnih volitvah sploh mogoče govoriti — z večino izrekel zaupnico opoziciji in tako ponovno obsodil komunizem. Nastal je položaj, ko ima opozicija demokracijo, vladajo pa praktično še vedno komunisti, ki pridno nagajajo in zavlačujejo delo novih ljudi v vladi. Ne glede na te prvotne neugodnosti, se stvari počasi obračajo na bolje. Nekateri bi radi, da bi bilo kar žež noč vse prav in lepo, a tako ne gre, posebno ne s pomočjo komunistov. Začelo se je z odprtjem Kočevske Reke, kjer si je priljubljena ljudska oblast s krvjo in žulji stotin in tisočev brezpravnih sužnjev zgradila najbolj moderno podzemno kraljestvo za varno zavetje komunističnih nadljudi. Obenem se nadaljuje z raziskavanjem množičnih grobišč v Teharjah in Kočevskem Rogu ter odkrivanjem mnogih drugih grobov po kraških jamah, zapuščenih rudnikih in globelih. Na dan je prišlo prav peklensko odkritje o „logaški klavnici“, kjer so poklali kakih 1500 starejših domobrancev, ki so ob „osvoboditvi“ ostali doma in so se morali tam javiti. To so bili največ kmetje iz dolomitskih vasi. Tam je za njimi izginila vsaka sled. Zaenkrat ostaja neraziskana Primorska, o kateri pa se že vse od konca vojne govori, da je tam izginilo kakih 4000 ljudi, in Gorenjska, za katero se trdi, da, sodeč po grobiščih, prav nič ne ostaja za Dolenjsko alj štajersko. Zdaj, ko je narod po 41 letih spet spregovoril, šele vidimo, da je Slovenija res en sam veliki grob, saj na kosti zadevajo povsod, kjerkoli kdo zastavi lopato. Sicer se to dogaja že vsa leta, a do zdaj so ljudje molčali.

S precejšnjo gotovostjo se tudi že trdi, da so žrtve v okolici Sv. Urha, kjer so tamošnje cerkev spremenili v „muzej belogardističnega nasilja“, v resnici domobranci iz bližnjih vasi, katere so pripeljali iz Teharij, jih v bližnjih gozdovih grozno mučili, jim razbijali in sekali glave, roke in noge, potem pa te iznakažene žrtve razkazovali „komisiji za ugotavljanje vojnih zločinov“. Tako so celo mrtve domobranci, ki so jih samj pobili izrabili za propagando proti domobrancem. Po zverinstvu in hudobiji komunističnega sistema res ne prekosi noben drug sistem. Vsa ta zverinstva pa so le površen obris resnične podobe komunistične revolucije na Slovenskem, ki je bila 45 let zamolčana, zadušena in prepovedana. Gotovo nam bo bližnja bodočnost razkrila še marsikaj, saj zdaj so spregovorile žive priče tistih krvavih dni.

O Sloveniji zgodovina zdaj piše novo poglavje. Že samo na podlagi dosedanjih odkritij, lahko razumemo, zakaj je partija od opozicije pred volitvami vnaprej zahtevala popolno amnestijo in obljubo, da za pretekla dejanja ne bo nihče klican na odgovor. Čeprav je še precej verjetno, da bi kljub razkroju rdečega imperija, brez obljubljenе amnestije vsaj za zdaj še ne prišlo do „slovenske pomladi“, je vsaj za nas, politične emigrante, kaj takega nezaslišano in nesprejemljivo. Ko po eni strani ljudi za malenkostne prekrške zapirajo in obsojajo na zaporne kazni, se ti zločinci svetovnega kalibra še naprej svobodno sprehajajo, kjerkoli jim srce poželi ter uživajo vse privilegije in visoke herojske pokojnine. To je grobo kršenje pravičnosti in vsakega naravnega in božjega zakona.

Za konec še nekaj besed o spravi, o kateri se že dve leti govori in piše, od spravne svečanosti v Rogu pa se jemlje kot izvršeno dejanje, čeprav se ni uresničilo še nič, kar je Kučan tam obljubil. Najprej ne smemo spregledati, da je ideja sprave prišla iz istega vira, od koder je 1941 prišla največja krinka za revolucijo — od komunistov. Leta 1941, to je bilo v času vojnih grozot, ko je narod hrepenel po svobodi bolj kot po katerikoli drugi dobrini, so ga nalagali in preslepili s krinko OF, zdaj, po pol stoletja trpljenja in hudobije, ko se je komunizem zadušil v svojih lastih zločinih in nima bunkerja, kamor bi se zatekli, pa nam ponujajo svojo spravo, ki naj revolucijo pokrije s plaščem odpustanja in pozabe. Tako spravo pojmujejo komunisti; to je sprava za vsako ceno, katero bi tudi izsilili, če bi bilo njim v korist. Morda so računali, da bomo takoj vsi drvelj za njimi (nekateri so) in jim začeli stiskati roke, brez da bi jim postavili eno samo vprašanje ali pogoj. Le kako naj se spravimo s heroji, ko nas pa oni še vedno blatijo z izdajalci in zločinci!

Koliko je ta njihova sprava vredna, je takoj povedal stari partizan Lado Ambrožič-Novljan, ko je pribil, da ostane, kar je bil leta 1941, potem nas je pa spet pošteno umazal. Za njim so se oglasili tudi drugi iz ZB (partizani). Stanislav Klep, tudi partizan, ki pa spravo jemlje precej pošteno, pa v zadnji izdaji Demokracije pojasni, da v ZB odloča samo 10% članov, drugih 90% pa o pokolih sploh ni vedelo in tudi zdaj nič ne pomeni. Tistih 10% starih partijcev, so ljudje krvavih rok, zato ni čudno, da so odločno proti spravi. Sam preds. Republike Slovenije, Milan Kučan, ki je na spravi svečanostj v Rogu slovesno izjavil: „Zdaj je čas miru“, pri tem pa v svojem govoru ni niti enkrat izrekel besede domobranci, čeprav je šlo za spravo z njimi, je kmalu potem rekel: „Brez borcev sprave ni!“

Tudi narod doma na te uradne zunanosti ne da veliko.

Takole piše nekdo iz domovine: „To ni bila nobena sprava. Kako moramo govoriti o spravi, če je bilo v Rogu 30 tisoč ljudi, povečini sorodniki pomorjenih domobrancev, s komunistične strani pa sta bila samo dva po službeni dolžnosti, Kučan in Kocjančič? Ko bi prišel kdo od rabljev ali od tistih, ki so pokol ukazali, in rekel: „Tukaj smo jih pobijali... žal nam

je ... odpustite nam ...", bi jim kdo verjel, tako pa je vse le pesek v oči in o resnični, iskreni spravi ni mogoče govoriti.

Kako pa na spravo gledamo mi, politična emigracija in redki preživeli domobranci?

Pozdravljamo spravo, če bi bila iskrena. Ne moremo pa sprejeti sprave po komunističnem vzorcu. Odklanjamo spravo ob zamolčani resnici! Zastevamo samo resnico o revoluciji, nič drugega! Nam se ni treba spravljati z nikomer. Samo KP je dolžna, da se spravi z narodom kot celoto, ker ga je samo ona izdala, ga pribila na križ in ga že več kot pol stoletja muči in uničuje.

Novo slovensko vlado pozivamo, naj zaradi resnice ...

— narodu pove vso resnico o komunistični revoluciji,

— slovenskim domobrancem in četnikom naj vrne čast in jim da priznanje, da so se samo oni resnično borili za interese svojega naroda,

— odpravi mit o OF in NOB, ker tega nikoli ni bilo, kajti partija se je borila samo za zmago revolucije in za oblast,

— rehabilitira škofa Gregorija Rožmana in gen. Leona Rupnika,

— objavi prostor, kamor so zagrebli gen. Rupnika, ostanke Rožmana pa da prepeljati v domovino,

— pokaže kraj, kamor so zmetali ostanke na Orlovem vrhu Ljubljanskega gradu pokopanih padlih domobrancev,

— predloži sezname transportov iz Vetrinja vrnjenih domobrancev,

— objavi imena vseh pobitih Slovencev in zanje izda mrtvaške liste,

— odpre meje vsem, tudi 19, ki so še vedno na rdeči listi nezaželenih. Da bo zadoščeno pravici, naj čimprej ...

— razveljavi vso zakonodajo, ki ima za idejno podlago osvobodilno vojno (NOB) ali marksistično ideologijo,

— izsledi udeležence medvojnih in povojnih mučenj in pobijanj ter jih postavi pred sodišče, ki naj jih sodi po njihovi krivdi,

— razveljavi vse politične sodne procese in odškoduje njih žrtve,

— ukine vseh vrst privilegije, ki jih uživajo bivši partizani, ali pa tudi domobranci in njih svojce izenači z njimi ter jim izplača vso zastalo pokojnino.

— vso zaplenjeno imovino vrne pravnim lastnikom ali njihovim dedičem,

— pregleda premoženjsko stanje raznih funkcionarjev in zapleni vsakršno neupravičeno obogatitev,

— odstrani vse spomenike komunističnim vodjem, ali pa jih postavi tudi domobrancem in drugim, za narod zaslužnim osebam,

— Kočevski Rog, Teharje in druge kraje množičnih morišč slovenskih domobrancev naj proglasi za zgodovinske kraje in jih v svarilo zanamcem označi s primernimi spomeniki,

Te naše zahteve izvirajo iz posledic komunistične revolucije, zato jih

je treba zadovoljivo rešiti, če res hočemo ustvariti mirno sožitje med nami. Brez jasno zavzetega stališča in odločnih ukrepov je vsaka sprava že vnaprej obsojena na neuspeh. Ko pa bo zadoščeno resnici in pravici, bodo odpadle vse ovire. Takrat si bomo lahko mirno pogledali iz oči v oči in si na velikem slovenskem grobu segli v roke in podpisali mir. To bo resnična sprava med brati, bo sprava src, ki bo blagoslovila domovino, narod pa spet združila v veliko slovensko družino.

FLORJAN SLAK

KAKŠNA SPRAVA?

Tudi glasilo Demosa, ljubljanska „Demokracija“, je dne 12. junija 1990 objavilo izjavo Slovenskega Narodnega Odbora (SNO) v političnem azilu z naslovom „Spomin in sprava“ (Glej tudi TABOR št. 7-8, 1990), kar je vsekakor lojalno. Čeprav je spričo vsega, kar sedaj ve že ves slovenski narod — in veliki svet! — ta izjava zares kaj skromna — in naravnost ponižna, se je zaradi njenega „vsebinsko spornega bistva“ še ob njo v isti „Demokraciji“ z dne 3. julija 1990 z dopisom „Bela in rdeča ‘Mea Culpa’“ obregnil neki dr. Ivan Matko, ki se je pohvalil, da ni samo njen naročnik, ampak celo volilec Demosa in nekdanji partizan.

Pričakujemo — ne samo jaz! —, da bo SNO dr. Ivanu Matku primerno obrazložil „vsebinsko sporno bistvo“ svoje izjave. Jaz si samo kot domobranec na tem mestu dovoljujem pojasniti vsaj nekaj izlivov iz njegove šumske terminologije, kakršni se celo spričo sodoživljanja 45 let komunistične stvarnosti v svoji domovini — ali vsaj spričo dokazov, ki jih sedaj slovenski narod pač pozna mimo in celo preko doprinosov slovenske politične emigracije (SPE) —, očitno še ni mogel izogniti.

Če bi (ali je) bil „tovariš“ dr. Ivan Matko med revolucijo kakšen napol izobražen politični komisar, ki se je po 45 letih pač znašel na potopljeni komunistični barki, in Jurčičev Krjavelj, ki je presekal hudiča na dvoje... bi ga pač nekako še razumel. Ker pa mislim, da je danes že zares izobražen mož z izkušnjami že izza partizanskih in takojšnjih povojnih let — predvsem pa desetletij komunistične „svobode“, žal ne morem kar tako sprejeti njegovega upravičevanja — po sodobnem „slovenskem“ izrazu: apologije — partizanske stvarnosti po že dokončno preživelem boljeviškem obrazcu. Predvsem ne zato, ker ne spadam med tiste, ki bi morali zmoliti confiteor in se z iskrenim „mea culpa“ udariti na prsi. Imel pa sem dovolj priložnosti, spoznati Osvobodilno fronto (OF), komuniste in partizane (kar je isto!), saj sem do 11. novembra 1943. leta živel na „osvojenem ozemlju“, se pravi na teritoriju, ki je pripadal vsem in nikomur. —

Vaš dopis „Bela in rdeča ‘Mea Culpa’“, dragi „tovariš“ doktor, vse preveč kriči mržnjo do vsega, kar naj bi bilo — „belega“. Vam pri parti-

zanih niso povedali, da je izraz „Belogardizem“ iz boljševiške revolucije, in da smo torej tudi zato imeli slovensko boljševiško revolucijo, ne pa kakšno „osvobodilno borbo“, kar je zopet samo „apologetičen“ izraz za slovenske boljševike in vsaj danes že samo infantilno sprenevedanje, oziroma laž! — V slovenski boljševiški revoluciji prav v času sovražne okupacije (čestitam vam za zgodovinsko prvenstvo!) so namreč obstajale 4 „garde“. Rdeča, črna, plava in bela! Prve tri so bile „ideološke“ skupine, četrta — bela — pa smo bili samo produkt mahinacij prvih treh. Tako, „tovariš“ doktor, je „bela“ skupina seveda lahko postala samo žrtev. Žrtvam pa, kakor boste najbrž tudi Vi razumeli, confiteor in mea culpa ne pripadata..., če seveda tudi Vi po že znanem receptu ne kričite: Primite tatu...! Žrtve nismo ne organizirale, ne vodile predvsem ne iz ozadja, še manj financirale revolucijo. Bili smo resnični sužnji demona, ki ga je ustvaril svetovni kapitalizem s svojim nezakonskim sinom — komunizmom...

„Kocbek ne bo svetnik...“ sem nekje videl zapisano, da je rekel medvojni in medrevolucionarni predsednik komunistične „Osvobodilne fronte“ Josip Vidmar. (Kaj bi rekel njegov oče, če bi še živel, ko bi videl, kakšno vlogo je igral njegov sinko v komunističnem taboru?)

Da partizani niste vedeli za povojno klanje domobrancev in drugih, je ne samo sprenevedanje-laž, ampak resnični absurd. — Da bodo komunisti po zmagi likvidirali nasprotnike, je že med revolucijo vedel vsak otrok na partizanskem področju. Samo „tovariš“ dr. Ivan Matko ne? Le verjel ni nihče, da bodo zmagali, ker smo po zaslugi naših politikov bili vsi globoko prepričani, da imajo zveze z „zavezniki“, ki tega ne bodo dopustili... (Samo general Leon Rupnik nam je govoril nasprotno, pa mu seveda nikdo ni verjel.) Da imajo zveze z „zavezniki“, so nam trdili še v Vetrinju do 31. maja 1945. Zato smo bili tisti, ki smo še o pravem času pobegnili iz taborišča, ožigosani z izdajalci, dezertarji, da celo — komunisti. Še lep čas pozneje mi je „general“ Slovenske legije Avgust Novak (Glej: Božo Repe, „Mimo odprtih vrat“, Ljubljana 1988) odklonil vpis v begunsko taborišče Spittal ob Dravi na Koroškem, ker sem povedal, da sem bil — domobranec...

„Tovariš“ dr. Ivan Matko, Vaša trditev je torej vsaj grobo sprenevedanje, če ne že čisto navadna laž, katero Vam bo verjel samo tisti (može...), ki se je rodil po letu 1945, ali pa nikoli ni „užival“ partizanske „svobode“ na „osvobojenem ozemlju“ in zato nima nikakšnega spomina na revolucijo in njeno partizanstvo na Slovenskem. Vsaj starejši rod na Dolenjskem in Notranjskem (pa seveda tudi na Gorenjskem), v kolikor še živi in tega ni mogel pozabiti, seveda takšnim pravljicam, kot je Vaša, ne bo verjel. En sam dokaz mu bo zadosti: V povojnih množičnih grobovih so „izginili“ takorekoč vsi moški...

Pravite, da ste „ob neštetih prilikah doživljali tudi naše grozovitosti pri obračunavanju z ujetimi borci, ujetimi izdanimi aktivisti, — pa tudi nad nedolžnimi ljudmi...“

Predvsem: Dejstvo je, da je protikomunistični odpor ustvarila komunistična partija s svojo „Osvobodilno Fronto“ in njenim partizanstvom. Danes že zares ni treba več posebej dokazovati, kar sem že tolikokrat zapisal v preteklosti, in kar danes ponavljam, da je PROTIKOMUNISTIČNA BORBA BILA SAMO PRODUKT PARTIZANSKEGA KOMUNISTIČNEGA TERORJA. RODILE SO GA PARTIZANSKE REKVIZICIJE, LIKVIDACIJE, MOBILIZACIJE IN OKUPATORSKE REPRESALIJE ZA VSE TO, ni pa bila „zasluga“ starih strank in klik, ki si zato zanjo nimajo pravice lastiti nikakšnih resničnih zaslug. Če bi narod rdeča „buržuazija“ pustila pri miru, kdo bi se šel revolucijo?

Drugič: Če bi protikomunisti zares „obračunavali“ z ujetimi partizani, kot trdite, „tovariš“ doktor, potem domobranstva praktično ne bi bilo. Upam si namreč trditi, DA JE BILO NAD 80% DOMOBRANCEV IN DRUGIH PROTIKOMUNISTIČNIH BOJEVNIKOV TISTIH, KI SO SPRVA DELOVALI ZA „OSVOBODILNO FRONTO“ IN BILI PARTIZANI, NATO PA, KO SO SPOZNALI, DA PARTIZANSKO VODSTVO SAMO TERORIZIRA, POBJIJA IN LIKVIDIRA PREDVSEM KMEČKI PROLETARIAT, SO POBEGNILI IN SE SKRIVALI PO VASEH IN GOZDOVIH. KIATERE SO UJELI, SO LIKVIDIRALI. ZATO SO PARTIZANSKI DEZERTERJI NA SVOJO ROKO OBRAČUNALI — NE KOT DOMOBRANCI, AMPAK KOT SKRIVAČI — S SVOJIMI BIVŠIMI TOVARIŠI, KATERIH DELO SO ŽE POZNALI. PRAV PARTIZANSKI DEZERTERJI IN UJETNIKI SO BILI NAJBOLJ BORBENI PROTIKOMUNISTI IN DOMOBRANCI. (Ste kaj slišali vsaj o domobranskem nadporočniku, bivšem partizanu Oranu — Dragu Furlanu, novomeškem borcu Zupančiču-Brku in na Gorenjskem o „legendarnem“ Venciju Dolencu..., ker vam vseh stotin in tisočev ne morem naštevati?) — „Tovariš“ doktor, koliko domobranskih in drugih protikomunističnih ujetnikov ste pa vi sprejeli v svoje vrste? — VSI SO BILI PO GROZNEM MUČENJU POMORJENI!

„Ekscesno revolucionarno aktivnost“ (tako namreč s povešenimi očmi imenujete partizanske grozovitosti) sicer res priznavate. Toda protikomunisti tega ne bi smeli! Saj so vendar bili pod moralno kontrolo ideologov, češ: Če te kdo udari po levem licu, nastavi mu še desnega! Pri tem pa ti moralisti in tudi Vi, „tovariš“ doktor, pozabljate na naravni zakon, ki je močnejši, ker je samoohranitven: Zob za zob! Oko za oko! — Vsakdo, ki ima le količkaj pojma o zakonih in gonih živih bitij, ve, da nobeno bitje ni nevarno, če ga pustiš pri miru. Samo protikomunisti bi morali biti nad tem zakonom, ker je tako velevala komunistična partija...

Spričo takšnih dvojnih pojmov bi skoraj rekel, da je bila največja „napaka“ protikomunistov prav v tem, da niso natančno in dosledno posnemali organizacijske strukture komunistične partije, kar pomeni: Očistiti svoj teritorij vseh „nedolžnih civilistov“, kakor „tovariš“ dr. Ivan Matko imenuje komunistične terence (zaupnike), SKOJEVCE (Savez Komunističke Omladine Jugoslavije, kar še po imenu ni slovensko), VOSovce (likvidacijski od-

delek komunistične partije — seveda v imenu „Osvobodilne Fronte“), OZNA-ovce, KNOJ-evce (Korpus Narodne Odbrane Jugoslavije, kar zopet tako lepo zveni po slovensko...), vsi izvežbani za likvidacijski posel in mučenja ali mobilizacijo moških za partizane, kjer so potem „nezanesljive“ pošiljali v prve linije, za njimi pa politične komisarje, da so tako premnogi končali s strelom v hrbet..., potem pa domobrancem naprtili svoje zločine.

Če bi delali to, bi namreč morali začeti s čiščenjem od vrha navzdol...; od politikov in ideologov, od univerze, policije, oficirskega zbora in škofijskega dvorca, po samostanih itd. itd. — in ko bi prišli do partizanskih borcev v gozdovih, res že ne bi bilo treba čistiti ničesar več... Pri tem bi kajpak prišli v konflikt z ideologijo, katere produkt smo bili...

Brez ščepca sramu nam očitata tudi: „Pri pomorih in požigih — tudi celih naselij — ste v tej okrutni vojni sodelovali tudi vi...“

„Tovariš“ doktor, ne poznate vašega slavnega vojskovodje Staneta Semiča-Dakija...? No, tega bi kot dober partizan zares morali poznati... Saj je bil tipičen slovenski janičar, ki je kar užival, ko je požigal vasi „belih“ slovenskih „kulakov“... npr. Dobravo pri Dobrničiu — po umiku domobrancev v aprilu 1944, veliko vas Žvirče v Suhi Krajini, Cvibelj pri Žuzemberku... da požiga tamkajšnje farne cerkve, katere razvaline stojijo še danes in si jih o priliki lahko ogledate, ne omenjam... V svojih treh knjigah spominov Daki sicer piše o pobijanju..., o požiganju po Dolenjski in Notranjski pa seveda molči, ker mu je spomine pač „frizirala“ partija.

Kako bi mogli domobranci požigati vasi, če pa so bili 90-odstotno kmetje sami, ali pa so vsaj izhajali iz tega stanu? Ali zakaj so „osvoboditelji“ tudi po zmagi najprej navalili nad kmeta...? Vse vodilno partizanstvo je bilo iz buržuazije. Zakaj večina inteligence je bila v OF (ali kvečjemu v OR). Meščansko mrzno do kmeta so seveda ustvarili že pred revolucijo. V tisti resnični revoluciji sta se končno znašla samo dva tabora: CERKEV S KMEČKIM PREBIVALSTVOM — IN KOMUNISTIČNA PARTIJA! Partija z meščanstvom in BURŽUAZIJO! Vse drugo je bilo — by product.

Zato Vam kaj rad verjamem, da je bilo mnogo zdravnikov v partizanih. Na „osvojenem ozemlju“ pa prebivalstvo še sanjati ni moglo o zdravniški pomoči, kaj šele o možnosti prevoza v kakšno bolnišnico. Še v bolnišnico pod okupatorjevo kontrolo ne. Lahko pa so po potrebi iz tega teritorija odhajali — partizanski aktivisti. Seveda z okupatorjevimi dovoljenji, katera so jim preskrbele ljubljanske in druge mestne dame, ki so legale v postelje k italijanskim in nemškimi oficirjem, da za to lahko še danes prejemajo mastne pokojnine — zaradi „zaslug za svobodo naroda“ — vse pod vodstvom in na ukaz „Osvobodilne Fronte“...

O teh in podobnih stvareh kajpak „tovariš“ doktor ne piše. Moral bi namreč poseči v žerjavico...

Nihče ne obsoja partizanskih borcev kar vprek — ne prisiljenih, ne prostovoljnih. Celu ne poštenih komunistov, ki so se borili za svoje (žal,

zločinsko tragično) prepričanje, pa so v tistem groznem kaosu vendarle ostali ljudje. Kajti niso bili samo komunisti, ki so terorizirali. Bilo jih je premalo! Kocbekovi „krščanski socialisti“ in drugi, ki so nespametno mislili, da bodo partijo „nadmodrili“, — ali so hoteli vsaj hitro napredovati — so bili najboljši janičarji ki so potrdili prepričanje, da je „poturica gori od Turka“...

Če že hočemo nekaj razčistiti, bi bilo nujno, da bi začeli pri glavah ali vrhovih. Zakaj, predno bi prišli do borecev — kakršnihkoli že —, bi nam zmanjkalo gnojnice, katero zlivajo na množice mrtvih tisti, KI BI MORALI STATI PRED SODIŠČI IN KONČATI TAM, KJER TROHNIJO TISOČI, KI SO ŠELE PO 45 LETIH DOBILI OSNOVNO PRIZNANJE, DA SO SPLOH NEKOČ OBSTAJALI. — V tej zvezi Vam, „tovariš“ doktor, citiram besede iz „kapitalističnega“ svobodnega sveta: MRTVI IMAJO ISTE PRAVICE KOT ŽIVI. KRIVICA MRTVIM JE NAJNIZKOTNEJŠA ZVRST KRIVICE. (McGee).

„Tovariš“ dr. Matko nas naziva: „Vi gospodje belogardisti in bivši Adolfu Hitlerju do smrti zapriseženi oficirji in vojaki slovenske SS (tako ste prisegli!)...“

Kar naj bi bilo za nas psovka — belogardisti, sem že pojasnil zgoraj. Dokaz, da je „tovariš“ doktor še danes po srcu in mišljenju BOLJŠEVIK in ne neki nedolžen partizan, ki naj bi se bil boril samo za svobodo slovenskega naroda..., pa četudi bi stokrat volil Demos! To tudi dokazuje z danes že do kraja oguljeno lažjo, da smo prisegli kot SS, ki jo za nameček dokaza o njegovi idejni pripadnosti postavi še pod klicaj! Zares misli, da je še danes vse, kar je zapovedala partija, absolutna resnica? Zares misli, da še danes nikdo ne pozna avtentičnega besedila prisege — in si ga ne razlaga brez žugajočega prsta partije? Bili smo SLOVENSKI domobranci, ki smo se borili pod SLOVENSKO zastavo! Kaj pa je bil on? PARTIZAN! Mu še nihče ni razložil, kaj ta TUJKA pomeni? In če mu je, se še upa pred vso slovensko javnostjo sprenevedati (?), da so bili SLOVENSKI BOLJŠEVIKI SAMO PRIVESEK BALKANSKEGA ODSEKA SOVJETSKE PARTIJE? Kot domobranci Hitlerju, tako so naši boljševiki že mnogo pred njimi PRISEGALI SOVJETSKE ZVEZI IN OČKU NARODOV STALINU. Samo da oni iskreno in zares! In če so domobranci MORALI „priseči Hitlerju“, če so sploh poskušali doživeti (vsaj) konec vojne (in s tem svoj množični pokol — po roki „brata“, slovenskega BOLJŠEVIKA), zakaj potem tako dosleden molk o partizanskih prisegah, ko so nas — ne samo na „osvojenem ozemlju“ — naganjali na mitinge (že takrat so uporabljali ta tuji, angleški izraz!), kjer so nam s penastimi usti „prali možgane“ za Sovjetsko Zvezo in Stalina in smo za konec prisegli po boljševiškem vzorcu — z dvignjeno pestjo — Sovjetski Zvezi, njeni rdeči armadi in Stalinu??? (Pri tem smo seveda premišljevali samo, kako bi v tem kaosu ostali živi, kakor so pozneje domobranci premišljevali, kako bi dočakali konec vojne...) Ne razumem pa, zakaj tudi v zdomstvu, kjer

so se tudi na široko razpisovali o domobranski „prisegi Hitlerju“, tako mutast molk o partizanskem zapriseganju — vsega dosegljivega prebivalstva?! Zakaj takšen molk tudi o drugih prisegah: npr. „Kralju i otačbini“, zaveznikom... saj končno tudi ni dosti manjkalo, da bi še v Vetrinju prisegli — zopet kralju Petru II. in njegovi vladi, ki je bila — TITOVA...

Saj vemo, da je tudi v emigraciji mnogo nekdanjih partizanov in aktivistov, ki bi v objektivnem gledanju našli mesto v obeh taborih. Včasih pa le postane kar na moč nerodno, če najdemo ljudi, o katerih pišejo v domovini, ker so pač zelo zaslužni za „svobodo“ in „izdajstvo“...

Če pa se bivši partizani zgražajo nad povojnim klanjem slovenskega proletariata, v prvi vrsti kmetov-domobrancev, vprašujem: SO SE ZGRAZALI VSAJ ŽE LETA 1945, ALI ŠELE 1990??? Mi bo „tovariš“ dr. Ivan Matko dal zadovoljiv odgovor? — Ne boste me namreč prepričali, da nihče ni videl dolgih vlakov in stotin tovornjakov, ki so počez po Sloveniji vozili predane domobrance nekam, kjer so pač — „izginili“... Tudi partizanski stražarji, kot „tovariš“ doktor, in izvršitelji „izginotja“ ne??? Tudi „junaški KNOJEVCI“, kakor jih imenuje Dušan Željeznov ne? Gotovo niso „junaško“ streljali samo generala Leona Rupnika!!! Da pa ni vedel siromak Edi Kocbek, bom rad verjel. Živel in umrl je kot koristno budalo.

Seveda pa ni upanja, da bi dočakali vso resnico; kljub prizadevanju „tovariša“ dr. Ivana Matka in njemu enakih partizanov. Tisti, ki vso resnico poznajo, molčijo, so že napravili samomore, so končali v norišnicah..., ali pa so se zabubili v slonokoščene stolpe v domovini, v takoimenovani „politični emigraciji“ pa so SLOVENSTVO IN SLOVENSKO MEDREVOLUCIONARNO PROBLEMATIKO obesili na klin...; vse po vzorcu črnogorskega Njegoša: „NARODE, ŽELJA MOJA! NARODE, SNAGA MOJA! — — NARODE, STOKO MOJA!“ — —

Imamo za seboj 45 let potvarjanja, laži, splošnega polivanja gnojnice po mrtvih, vagone knjig, ki so jih celo „znanstveno“ napisali ljudje z bujno fantazijo v hlapčevski zvestobi partiji, pa vile, vikendice ob morju in v planinah, potovanja po tujini, na račun naroda-stoke „prisluženo“ premoženje (če je le bilo mogoče, še o pravem času naloženo v švicarskih in drugih tujih bankah)... In sedaj? — Ko se je podrla stalinistična centrala v Moskvi, je pač treba nujno prilagoditi taktiko — ne pa nravi!

Mi pa, ki že 45 let zahtevamo RESNICO (vso resnico), smo si kajpak zaslužili samo nadimeke fašist iz stalinističnega slovarja, ki ga tako pridno uporablja dr. Ivan Matko, v emigraciji pa iz istega razloga še nadimek — komunisti... Tako torej domobranci stojimo sredi konflikta med „zmagovalci“ in „premaganci“..., kljub temu, da naši junaki niso bili nikoli premagani. PO VOJNI SO JIH GOLOROKE POKLALI! In še to po zaslugi „reakcionarnih, kapitalističnih in imperialističnih Angležev“, kakor so jih vsaj še do 22. junija 1941 imenovali tisti, ki so se pripravljali na „partizovanje“... So jih pač bolje poznali kot naši — „tradicionalni“ politiki.

Tudi povojno klanje ne bi nikdar prišlo v javnost, če bi Angleži izro-

čili vse begunce, predvsem seveda vse domobrance. Domobranci smo se namreč organizirali v **TABOR združenih slovenskih protikomunistov**, ki nosi levji delež pri iskanju RESNICE, kakršna končno nezadržno prihaja na dan. (Grof Nikolaj Tolstoy jo je po naši zaslugi odkril svetu in začel našo pravdo..., četudi mora za to plačati račun za „British justice“...) **ZMAGALI SMO! DOMOBRANCI SO MRTVI ZMAGALI!** Mi smo samo njihovo živo, zveto orodje do konca. —

Odkar se zavedamo, so nam zabijali v glave, da smo Slovenci najbolj kulturni narod, najbolj katoliški, najbolj civiliziran, najbolj demokratičen (že izza gosposvetskega prestola) narod na svetu. Šele komunistična revolucija, šele njena „Osvobodilna Fronta“ nam je pokazala drugo podobo... Sedaj pa z grozo ugotavljamo, da smo ob polovici 20. stoletja bili še zadnji evropski kanibali. Česar si pri vsem poznanju naše medrevolucionarne stvarnosti še v najbolj morastih sanjah nismo mogli predstavljati, so nam sedaj z dokazi dopovedali iz — domovine. Ljubljanska MLADINA (št. 26 z dne 11. junija 1990) namreč prinaša poročilo: **LOGAŠKA KLAVNICA. (V LOGATCU SO PO OSVOBODITVI IZ DOMOBRANCEV DELALI KRVAVICE)**.. Si to lahko predstavlja „tovariš“ dr. Ivan Matko, ki je celo volil Demos...? —

Za zaključek samo še odstavek iz mojega članka v „TABORU“ št. 7/1968 (torej pred 22 leti!) pod naslovom: **UKRADENA ČAST.** — „Ker pa je 20 let demokratične šole že čas, da obrodi kakšen sad, z vsem srcem upamo, da bo namen uspel. Tem bolj, ako se zavedamo, da 20.000 Slovencev, pobitih po vojni, nikoli sojenih in obtoženih, trohnečih v množičnih grobovih slovenskih gozdov, zahteva odgovor. Zakaj grobovi tulijo! Ne tulijo po maščevanju, ki je njihovo; tulijo po resnici, katere priče smo mi, slovenska protikomunistična emigracija! Zato je tudi naš molk — naša obsodba!“

Dr. Ivan Matko! Če bi na Vaš dopis molčal, bi ta obsodba zadela tudi — mene...

Demokracija ali prevara

Navdušenje, ki nas je prevzelo ob političnih spremembah v domovini po volitvah, se je začelo v nas počasi ohajati. Vedno več ljudi se začudeno vprašuje: Kaj se je pravzaprav spremenilo? Zakaj je tako velik del uprave po štirih mesecih še vedno v komunističnih rokah? Važne ključne resorje, kot so notranja uprava, policija, vojska in finance, še vedno zasedajo komunisti. To je skoraj vse, kar v politiki kaj pomeni. Sedanji večinski nekomunistični vladi so blagovolili dovoliti samo vlačenje bankrotiranega gospodarstva iz blata, v katerega ga je pahnil prejšnji rdeči režim. Pa še pri tem na vse načine nagajajo in rušijo, da bi čimprej lahko „dokazali“ nesposobnost nekomunistične vlade.

Res se danes lahko prosto piše o starih grehih in zločinih KP, toda

— kdo od teh grešnikov je bil že poklican na odgovor? Do zdaj še nihče, ker imajo menda obljubo, da se jim ne bo nič neprijetno zgodilo. Za to obljubo so jim stari gadje dali protiuslugo: demokracijo imate lahko, ampak oblasti vam pa ne damo!... Tega se zdaj tisti, katere je narod na volitvah potisnil za cesto, krčevito drže in še naprej nemoteno rovarijo izza političnih kulis. Zato je toliko perečih vprašanj, ki bi jih morala nova vlada rešiti takoj po prevzemu oblasti, obtičalo v starih kolesnicah.

Pogosto slišim ugovor, da se vse ne da spremeniti kar čez noč. To stoodstotno drži, toda prva naloga novih gospodarjev bi morala biti, da svojo hišo pospravijo in očistijo. Komunisti so po „osvoboditvi“ v nekaj dneh odslovili vse uslužbence in jih nadomestili z nepismenimi hlapeci in nesposobnimi revolucionarji, samo če so znali s partijo tuliti v en rog. S tem so uspeli. Zakaj se ne more nova vlada učiti od njih! V dobro narodu in vam samim vam iskreno želim spoznanje, da se klin izbija s klinom ne pa z gobo. Demokracija ne more uspeli, če zanjo „dela“ en sam komunist, kajti ti ljudje imajo svojo vero, svoje zakone, in poznajo samo svoj posebni svet, za katerega delajo, legalno ali ilegalno.

Zdaj, ko vam je narod na volitvah izrekel zaupnico, je čas za graditev novega sveta. Komunisti so podrli stari red in so na teh razvalinah tudi ostali, ker jih narod ni sprejel in podprl. Vi imate narod na svoji strani, zato kot en mož vsi korajžno na delo za novo demokratično Slovenijo!

Veliko žegna in uspehov vam želi

Stane Pleško, Kanada

Slovensko narodno svetišče v Kočevskem Rogu

SLOVENSKI ŽUPNIJSKI URAD
SEELSORGEAMT DER SLOWENEN

Stafflenbergstr. 64

7 STUTTGART 1

Tel. (0711) 23-28-91

Potni čekovni račun: Postscheckkonto Stuttgart 1059 96-700

18. 8. 1990.

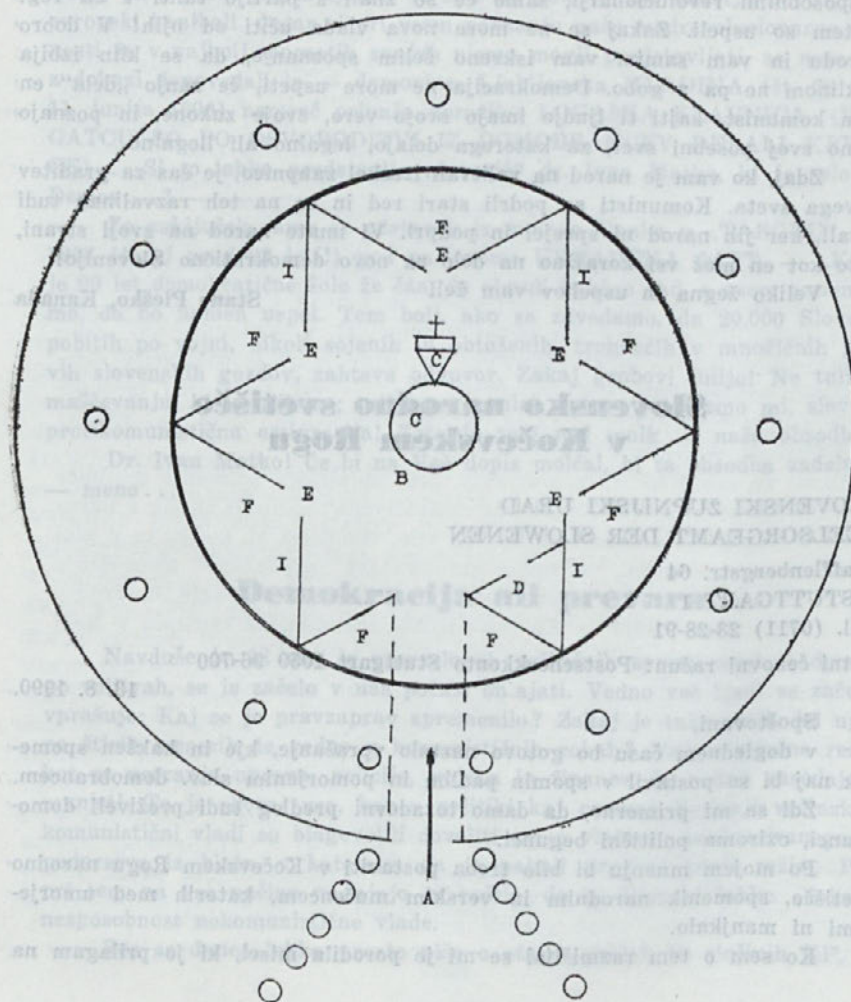
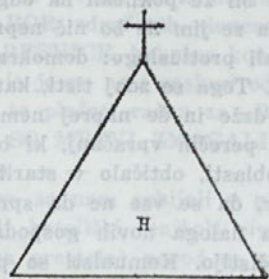
Spoštovani,

v doglednem času bo gotovo nastalo vprašanje, kje in kakšen spomenik naj bi se postavil v spomin padlim in pomorjenim slov. domobrancem.

Zdi se mi primerno, da damo tozadevni predlog tudi preživeli domobranci, oziroma politični begunci.

Po mojem mnenju bi bilo treba postaviti v Kočevskem Rogu narodno svetišče, spomenik narodnim in verskim mučencem, katerih med umorjenimi ni manjkalo.

Ko sem o tem razmišljal se mi je porodila misel, ki jo prilagam na

posebni skici. Če bi jo vzel v roke arhitekt z upoštevanjem vseh okolnosti in možnosti, bi morda obrodila primeren sad. Važno pa je, da bi se slovenski arhitekti sploh ukvarjali s tem problemom. Če bi končno uspel kak arhitekt iz emigracije, bi bila to čast za nas vse.

Preživeli domobranci in vsi politični begunci bi lahko prispevali svoj delež s tem, da bi ta načrt propagirali in začeli takoj z nabiranjem denarja. Ako bi se v 10 letih načrt z našim sodelovanjem in pristankom ne uresničil, bi imel vsak darovalec pravico, da dobi vloženo vsoto povrnjeno, kar bi lahko tudi testamentarično komu zapustil.

Ne bi bilo prav — tako je moje mnenje —, da se v Sloveniji pač nekje in nek spomenik postavi. Žrtve so vredne, da se jih spominjamo v največji možni meri. Njihovo geslo BOG - NAROD - DOMOVINA je temeljna podlaga za preživetev našega naroda.

Železo se kuje, dokler je žareče! Trenutno velja to tudi za uresničenje načrta glede narodnega svetišča v Kočevskem Rogu.

Razmislimo o tem in začnimo z delom! Treba bi bilo postaviti tozadevni odbor za Argentino, USA, Kanado, Avstralijo in Evropo. Če ni drugega, sem pripravljen prevzeti koordinacijo.

Lep pozdrav

Ciril Turk l.r.

IDEJNI TLOVIS PREDLOGA ZA SLOVENSKO NARODNO SVETIŠČE V KOČEVSKEM ROGU.

Legenda:

- A) Glavni vhod v svetišče z mogočno kolonado.
- B) Zvezdni prostor notranjega svetišča.
- C) Steklina plošča nad grobom (kostnica).
- C) Oltar.
- D) Zakristija.
- E) Stranska vrata.
- F) Prekrit zunanji prostor med zvezdnimi konicami (barve!).
- G) Prekrita kolonada, ki je s stranskimi vrati povezana s svetiščem (za velike shode).
- H) Zvonik.
- I) Zunanje stene zvezdnatih sten — prostor za montiranje plošč z imeni grobišč in imeni žrtev.

Opomba: — Vse zunanje in notranje stene naj bi bile obložene z marmornatimi ploščami? — Notranji prostor za 1.000 ljudi; skupaj s kolonadno streho za 5.000 ljudi.

Simbolika predloga:

- 1) Šesterokraka zvezda: 6 glavnih morišč (Rog, Teharje, Hrastnik, Brezarjevo brezno, Grčarice, Jelendol... treba šele odločiti) in hkrati mučeniška krona. — Nad zvezdnim ogrođjem — naj nebo sprejme te žrtve.
- 2) Trikotni zvonik: BOG - NAROD - DOMOVINA.

3) Središče zgradbe je jama z žrtvami, ki najdejo povezavo z žrtvijo na oltarju. C. T. 13. 8. 1990.

NAŠI MRTVI

✠ Marjan Kocmur

V zavetišču sv. Vincencija v Lanusu — Buenos Aires je po dolgi in težki bolezni umrl 9. oktobra 1990 Marjan Kocmur — „Franc Izanc“.

Po poklicu je bil fotograf, star 76 let. Veliko je pisal in objavljaval svoje protikomunistične spise pod imenom „Franc Izanec“. Napisal in uredil je štiri knjige „Odrpti grobovi“.

Pokopan je bil v Pilarju. Ob odprtem grobu se je od njega poslovil lic. Ivan Korošec.

Naj počiva v miru v argentinski zemlji.

Sorodnikom naše sožalje!

✠ Jože Podlogar

Rojen v Velikih Laščah 1914 je umrl 15. oktobra 1990, po dolgi in hudi bolezni na svojem domu v San Justu — Buenos Aires, soborec Jože Podlogar.

Bil je velik protikomunist in hraber domobranec na postojanki v Pijavi Gorici. Pokopali smo ga na pokopališču Villegas — Buenos Aires.

Zapušča ženo Marijo in številne sorodnike.

V imenu odbora Rožmanovega doma naše iskreno sožalje ženi Mariji, ki že vrsto let nesebično dela na vseh prireditvah v Rožmanovem domu!

Zadnje čase je umrlo veliko protikomunistov, zato se jih v tej številki Tabora spominjamo le z nekaj vrsticami.

Dne 25. septembra 1990 je umrl po težki bolezni v Windsorju, Kanada Janez Jakše — bratranec gospe Mimi Martinčič.

Pokojni je bil zvest naročnik Tabora in je večkrat daroval za socialne ustanove.

Naj počiva v miru v kanadski zemlji.

Dne 11. oktobra 1990 je na otoku Formoza — Kitajska, umrl znan zdravnik, kirurg dr. Janez Janež.

Pokojni se je čudežno rešil iz vrnjenega domobranskega transporta. Po kratkem bivanju v Argentini se je podal kot misijonarski zdravnik na Daljni vzhod. Dočakal je 77 let.

Tu v Argentini pa so umrli sledeči:

20. oktobra 1990 Ludvik Osterc — star 72 let.

21. oktobra 1990 prof. Slavko Zupan — star 74 let.

26. oktobra 1990 Valentin Pintar — star 70 let.

27. oktobra 1990 Miloš Prelog — star 85 let.

Janez Duhovnik

SPOMINI S PRIMORSKE

(Nadaljevanje)

Tik pred nočjo smo pridržali do prve hiše; ker se nam je zdela precej prostorna, smo ji takoj določili prirastek k njeni vsebini. Na pragu se je pojavila mlada žena, kateri se je pridružilo dvoje rdečeličnih in plaval-sih otrok in se prestrašeno obošalo na mamino krilo. Začudila se je, ko jo je Langus prosil za dovoljenje, da stopimo v hišo, da bi si pogreli premra-žene ude. Bržkone je bila navajena partizanskih obiskov, ki jim morda niti na misel ni prišlo do takšne vljudnosti.

Škrbec je že pred prihodom v Zadlog določil dvoje straž; eno na za-hodni in drugo na vzhodni strani edine ceste, ki je peljala skozi to vasico. Z mitraljezem in pomagačem sva bila določena za vzhodno stran. Vgnezdila sva se v skupino borovcev, ki so rastle ob cesti ter nama s svojimi redkimi iglastimi listi nudili le nekaj prijetnosti.

Opolnoči smo izmenjali straže. Zleknil sem se na ležišče soborca, ki me je zamenjal na straži, in po nekaj minutah trdno zaspal. Naslednjega dne sem po pripovedovanju soborcev zvedel, da so moža te mlade gospodi-nje v jeseni prisilno mobilizirali partizani, in od takrat ni imela nobene no-vice od njega. Baje je bila Gradnikova brigada, ki ga je odvelkla. Tej bri-gadi bi se boljše prilagelo „Olimpijska brigada“, saj so bili vsi izvrstni te-kači; posebno, kadar smo jih podili.

Ob jutranjem svitu naslednjega dne smo znova, popolnoma okrepečani, nadaljevali pot, ki pa že ni bila tako izrazito hribovita, proti Idriji. O par-tizanih ne duha, ne sluha. Ker so si ti pohodi na moč podobni, nima smi-sla, da bi natančno opisoval to bolj stezo kot pot do Idrije. Zadnje tri kilometre pa smo spet naleteli na plundrasto cesto, in končno ob štirih po-poldan vkorakali v Idrijo. To mestece je slovelo, in še danes slovi, po svo-jem živosrebrnem rudniku, pa tudi čipkarska obrt je na najvišji stopnji.

Hiše so se veliko bolj tiščale med seboj, kot v Ajdovščini, pa tudi vrveža je bilo več. Nastanili smo se v dvonadstropni vojašnici na severni strani mesta. Tik po večerji so nas „obiskali“ sovražni „zavezniški“ avioni, ki so imeli piko na številno nemško posadko, ki je bila na oddihu v tem pri-

jaznem mestecu. Poškropili so po vojašnicah s krogli majhnih topičev, ki so bile silno učinkovite. Nekega Nemca je ta petnajst centimetrov dolga in kot cigara debela krogla zadela v prsa; od njega je ostala ena sama kepa mesa; nekemu civilistu pa je kratkomalo odtrgalo nogo.

Nemški „štab“ se je nahajal na povsem severni strani mesta, približno v sredini malega griča, poleg njega pa je bilo izvrtano protiletalsko zaklonišče v hrib. Med nami je bilo nekaj takih, ki smo prvič doživeli tak napad; zatekli smo se pod vijugaste betonske stopnice, ki so vodile v prvo nadstropje. Ta napad je trajal le nekaj minut in sirena je kinalu nato zavulila konec nevarnosti.

Nemške protiletalske obrambe v Idriji praktično ni bilo. Vdali so se v usodo, kajti slutili so, da se vojna bliža h koncu, nekateri pa so le upali, da pravočasno presenetijo svet z atomskim orožjem.

Nemci so ljubosumno gledali na ta prirastek vojaštva v Idriji, ko pa so zvedeli, da homo udarili na Vojsko in nato odšli, odkoder smo prišli, jim je pač ugajalo, in izginili so njih mrki pogledi, nadomeščeni s prijaznim nasmehom.

Obetal se je lep dan. Tudi nekaj južnega vetra nas je objelo, ko smo naslednjega dne odrinili na pot. Do Hleviške planine je že kar šlo kljub temu, da smo se vzpenjali po izhojeni snežni poti. Od tu smo zavili med dvema gozdovoma proti severovzhodu, in opoldne prepoteni in izmučeni dospeli v Vrh jame. Če ne bi imeli orožja, bi lahko primerjali ta pohod z nedeljskim izletom v hribe (seveda poleti). Nobenega strela, brez tolovajev, le hrana je bila različna in seveda slabša. Namesto kranjskih klobas, v trdo kuhanih jaje in ljubljanskih „šunken žemljah“, smo se morali zadovoljiti s komisom in konzervami mrzlega kuhanega krompirja. K sreči smo imeli nekaj konzerv svinjske masti, s katero smo zabeljali polento, ki je na Krašu ni manjkalo kljub vojnemu času.

Čakala nas je poslednja gorska vzpetina, da dosežemo tako zaželeno Vojsko. Tam smo nameravali prenočiti in se spustiti naslednjega dne po najkrajši poti nazaj v Idrijo.

Sonce je že utonilo za Mrzlo rupo in mrak nas je zajel kak kilometer pred vasico. Bili mo tako sigurni, da je Vojsko brez tovarišev, da nismo niti izvidnice poslali naprej. Na nebu je sijal zadnji krajec, ki se je takrat nahajal v znamenju „strelca“. Če bi bil sovražnik v vasi, bi nas težko opazil. Počakali smo, da se popolnoma temni, in se jeli v napadalnem obroču bližati prvi hiši.

V temi je zakresalo; dolg rafal angleške strojnice nas je prebudil iz dolgočasnega premikanja in nas kot na povelje pritisnil k tlom.

„Končno!“, je vzkliznil nekdo. Te krogle so imele dvojno detonacijo: prvič ko je odžvižgala iz strojnice, in drugič, ko je udarila v kak predmet. Kdor ni poznal tega orožja, se je ne malo zmedel, prepričan, da se sovražnik nahaja v njegovi neposredni bližini. Nas pa, ki smo se skoraj dnevno srečavali s tem orožjem, to pokanje ni zbegalo...

Luč, ki je sevala skozi okno prve hiše, je na mah ugasnila. Preko hišnih vrat se je vsul na dvorišče kup rdečih, katerim se je pridružila bežeča zaseda, ki nas je na tako nevljuden način pozdravila. Tem lumpom pa so se še pridružili tovariši iz ostalih hiš in staj ter zdrveli, kolikor jim je pač zasnežena krajina dopuščala, proti bližnjim, s smrekami zasajenim hribom. Noč ima svojo moč, pravi pregovor. Partizani so bili prepričani, po poročilih kakega kurirja, da nas je nad tristo; zatorej ta beg. Dospeli smo do prve hiše, oziroma dolge staje, brez vsakega strela. To je sigurno še bolj zdražilo rdeče. Ta h'ev je bil dolg kakih 15 metrov, z betoniranim tlom, s koriti brez vode in jaslami brez krme. To se nam je zdelo povsem razumljivo, saj ta prostor, v katerega bi lahko naselili preko deset glav goveje živine, vsega tega ni potreboval. Pri zadnjih jasliah pa smo opazili velik svež kravjek; kje je las'nik tega ponesnaženja, pa smo kma'u doznali.

Drug za drugim smo se zrinili v hišo in zaman iskali z očmi gospodarja, da nam dovoli prenočitev. Na mizi v hiši (hiša je na deželi jedilnica) smo na veliko veselje zagledali dva velika goveja stagna; po velikosti smo sodili, da sta volvska. V peči, ki je služila tudi kot kuhinja, se je grela voda v štirih velikih piskrih. Obetali smo si okusno večerjo, medtem ko si bodo partizani tam v gozdu lizali prste. Bil sem tako utrujen in zaspal, da nisem več vzdržal; skobacal sem se na pravo kmečko peč, ki pa je bila tako vroča, da sem si moral z rokami podložiti zadnjico. Ne vem ali sem se bogsigavedi koliko časa pozneje prebudil zaradi opeklin na rokah, ali od strellov in krogel, ki so udarjale v zunanjo steno hiše in dva mala okna.

Kot preje partizani, smo pogasnili leščerbe ter brez vsake naglice zapustili hišo skozi zadnja vrata na koncu veže. Naša straža, ki je tičala v snegu blizu hleva, je seveda takoj odgovorila rdečim in začela spuščati kratke rafale z nem'k'm „42“, medtem ko smo se mi razpostavili v branilno črto. Langus, kot dober matematik, je po streljanju ugotovil, da je nad sto te drhali. Streljanje se je nadaljevalo še dolgo v noč; partizani pa so nas ce'lo psovali z vsakovratnimi priimki in nas vabili k njim.

K sreči nismo imeli nobenega ranjenca, kljub temu, da so nas krogle še precej dobro iskale. Langus je uvidel, da s tem streljanjem nikamor ne pridemo, in ko bodo partizani ob jutranji zori zaznali naše število, bodo z vso silo navalili na nas. Ker so bili številčno dvakrat močnejši in je bilo njih orožje veliko bolj učinkovito, je sklenil, da mirno oddidemo brez tako zaželjene goveje juhe. Predstavljali smo si veselje partizanov, ko bodo opazili, da nas ni, in bodo pospravili zasluženo večerjo za zajtrk.

„Čemu nismo jurišali na njih?“ sem pomislil; mogoče bi jih le poglali dlje v hosto; toda koliko bi bilo ranjenih med nami in celo kak mrtev? Uvidel sem, da je imel poveljnik prav. Vojsko smo zasedli, kot je bilo v našem načrtu, le goveja juha s svojim mesnim pridenkom je potovala v rdeče želodce.

DAROVALI SO

Od 1. 9. 1990 do 15. 10. 1990

Rožmanov dom:

	Austral — A
Kromar Boris	5.000
Benedičič Miha	35.000
Jenko Janez	5.000
Mustar Stane	25.000
Šeme Jože	10.000
Češarek Nande	5.000
Rev. Guštin Jože	5.000
Bavec Janez	5.000
Miklavc Franc	5.000
Marinčič Janez	20.000
Boc Mi'an	5.000
Pengov Margarita	15.000
Peternelj Majda	5.000
Peternelj Jože	20.000
Koecmur Boštjan	5.000
Svetlin Karel	5.000
Košir Jože	5.000
Dr. Pezdirc Lado	5.000
Potočar Milena	15.000
Fink Nada	10.000
Fink Marta	10.000
Dobiček pri kosilu 26. 8. 90 v Rožmanovem domu	3.444.000
Ob 15. obletnici smrti stare- ga očeta Ignacija Frančič:	
Matičič Tomaž	25.000

Tiskovni sklad Tabor:

	Austral — A
Mivšek Anton	5.000
N. N., Hurlingham	20.000
Hribar Marjan	20.000
Prodaja knjig	70.000
Tekavce Ciril	20.000

(v dol.)

Slak Florjan 110

Socialni sklad Tabor:

	(v dol.)
Staniša Frank	8
Cerar Jože	8
Kastelic Ludvik	8
Šušteršič Janez	8
Palčič Ivan	8
Malevič Anton	10
Demšar Janko	3

GEORGINA TOLSTOJ SKLAD:

(v dol.)

USA

Zupančič Hinko	100
Zajec Milan (tretjič) v spomin na pobite brate	100
Dejak Franc (tretjič)	100
Cendol Anica v spomin dveh bratov in očeta Drobnič ...	100
Vrhovnik Vinko (drugič)	60
Cimerman Polde	50
Zupančič Jože - Minnesota ...	50
Slak Minka ob smrti moža Jer- neja	50
Ferkulj Frank v spomin na po- morjene brata Janeza in Kar- la in bratrancev	50
Berkopec Ivan (drugič)	28

Kanada

Sterle Frank - White Rock ...	200
F. L. C. v spomin na Jankota Sveta	100
Koščak Frank	32
Strojin Ana v spomin na Jer- neja S'ak	20

Hurlingham Sucursal Correo Argentino (Bs. As.)	TARIFA REDUCIDA Concesión Nº 1596
	FRANQUEO PAGADO Concesión Nº 2619